

חכמת שמואל

דברי תורה ודברי חול שנשמעו מפי שמואל יוסף עגנון ז"ל -
מבוטשאטש ומארץ ישראל, ליקטתי והבאתי לדפוס אני שלמה
יוסף שבא בן לאאוו"מ מרדכי נ"י - לכבוד התורה, לכבוד
הסופר, לכבוד ארץ ישראל ולכבוד אחינו בני ישראל

ונלוו אליהם ציורים של יוסל ברגנר לסיפורי ש"י עגנון

יצא לאור בשנת תשנ"ז על-ידי המו"ל ירון גולן,
פה ק"ק תל-אביב-יפו

תוכן העניינים

7	ילדות
9	ארץ ישראל
15	בארץ אשכנז
19	אנשים
26	אסתרליין
29	הדורות נתמעטו
33	בשר ודם
41	מתביישת אבל רוצה
47	מי שמפריע
53	שירה
62	נופל
75	ירושלים
77	סוף דבר

96A5726
38

©
מהדורה ראשונה: 1996, תשנ"ז

כל הזכויות שמורות להוצאת ירון גולן,
רחוב בורלא 3, תל-אביב, טלפון 03-6992867

ילדות

נולדתי

נולדתי בתשעה באב שנת תרמ"ח בעיר בוטאשטש. עליתי לארץ ישראל בל"ג בעומר תרס"ח.

כמה חודשים קודם למלחמה הראשונה ירדתי לגרמניה. בדליקה שנפלה שם בביתי בהומברג בשנת תרפ"ד נשרפו ספרי וכתבי וביניהם רומן בשלושה חלקים בצרור החיים שמו. חזרתי לארץ ישראל בתחילת שנת תרפ"ה ואני מצפה לשבת בה עד ביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

חיברתי כמה ספרים וביניהם ספרי ימים נוראים.

תרחם ציון

נולדתי בתשעה באב תרמ"ח תרחם ציון אחרי הצהרים לפני מנחה.

עצוב

נולדתי בתשעה באב. כלום אינכם רואים שכל חיי עצובים?

יחוס

כשהייתי ילד קטן בן שש בא לביתנו לחתונה קרוב אחד ומנה לפני את כל אבות אבותי עד למהרש"א. מדוע עשה זאת? הכל כדי שיוכל להוסיף: ואתה מתהולל עם ילדים ברחוב!
ידיעת היחוס מונעת לעיתים מעבירות. נער אחד הסית אותי לגנוב כסף אצל הורי וכבר עמדתי לעשות זאת והנה נזכרתי בייחוס אבות שלי ונמנעתי מחטא.

מוצא

חייב אדם לדעת את מוצאו כמעט עד האדם הראשון.

לחלום על ירושלים

הייתי קורא את שירי יהודה הלוי בהוצאת 'אחיאסף' לפני השינה ושמתי את הספר תחת הכר של ראשי כדי שאחלום על ירושלים.

משונה

אצלנו בבוטשאטש היה כל אדם משונה ומי שלא היה משונה היה משונה בזה שלא היה משונה.

פרנץ יוזף

פעמים הרבה הוכיחוני על שום שאילו לא ביטלתי זמני בשירים הייתי מתקין עצמי להיכנס לאוניברסיטה כפלוגי זה או פלוגי זה. אירע בי מה שאירע באחד מבחוריינו וזקנינו שאביו היה אומר לו: תראה בני, פרנץ יוזף כשהיה בגילך כבר היה קיסר.

ל"ג בעומר

ל"ג בעומר מצויין אצלי בכמה וכמה אירועין. בל"ג בעומר כתבתי את שירי הראשון, בל"ג בעומר עליתי לארץ, ומאז ל"ג בעומר לפני חמישים וארבע שנים לא בא מאכל בשר לפי.

שמחה

על כמה דברים שקרו בחיי הייתי באמת שמח: כאשר הייתי בן חמש עשרה וחצי והדפסתי את שירי הראשון 'גיבור קטן' בעיתון "המצפה", כשהנחתי תפילין לראשונה, כשהתחתנתי, כאשר עליתי לארץ ישראל. אבל אף פעם לא שמחתי על כסף.

אלוהים מת

כשהייתי קטן קראתי את ספרו של ניצשה זראטוסטרה ויצאתי ליער ליד בוטשאטש וצעקתי בגרמנית: אלוהים מת!

ארץ ישראל**תינוק**

ש. בן-ציון היה הסופר הראשון שנפגשתי עמו בארץ והוא עשה עלי רושם עצום. הוא היה אסתאט בעוד שברנר היה איש המוסר. בן-ציון היה אופטימיסט וקיווה לייסד מעין ספרות ארצישראלית חדשה. ברנר היה פסמיסטי.

כאשר עליתי לארץ חשבתי להיעשות לפועל, לעבוד את האדמה באחת המושבות. ש. בן-ציון דיבר על ליבי והסביר לי שדבר זה לא יהיה לפי כוחי. יחסו אלי היה מופלא. היה נוטל ממני את סיפורי, קורא אותם בפני זקני יפו ואומר להם 'עוד יבוא יום וכולנו נתבייש בפני התינוק הזה'.

חנות מכולת

חתמתי עגנון כשביל שרציתי להיות כסופר לחוד וכאזרח לחוד. לא רציתי להשתמש בשם עגנון כשאלך לקנות חצי אוקיה זיתים בחנות המכולת.

אין סליחה

אין אני מוחל בעולם הזה ולא בכא למי שנטל שם משפחתי וגזל את שמי.

ששקיס

עגנון הוא אמנם שם יפה מבחינה ספרותית, אך מה תועלת בו אם אינו נמצא בספרים הקדושים, אבל ששקיס נזכר בין השמות שבספר רזיאל המלך.

ברנר

אדם גדול ומסובך היה ברנר. לא העיז לנשק ילד, שנא את עצמו. הוא ראשון שפרסם אותי ב'הפועל הצעיר'. ל'זהיה העקוב למישורי' — ברנר התפעל ממנו — לא מצאתי מו"ל וברנר מישכן את החפץ היחידי שהיה בביתו והוציא את הספר. לעצמו לא דאג כלל. פעם אחת באתי לכיתו וביקש לכבדני בכוס תה. נטל את הכוס, ניגב אותה באצבעו ואמר: בשביל פאטריצי כמוך מנגב אני ביד.

הרב קוק

כל אחד רואה את העולם בעיניים אחרות. ברנר ואני היינו קרובים זה לזה ורחוקים זה מזה כאחד. מעולם לא הייתי קרוב לאדם כמו שהייתי קרוב אליו ובכל זאת, עולמות הפרידו בינינו. ברנר ראה הרבה, אבל הכלים האמנותיים שבידיו לא הספיקו לו. גם לא החשיב כראוי את העבר היהודי. יום אחד לקח אז"ר אותי ואותו אצל הרב קוק. ברנר שוב לא ביקר אצלו מעולם ואני דבקתי בו והייתי לתלמידו. אף השיב לי פעם במכתב בענייני הלכה.

בלשון עמו

היה לי חדר בנוה-צדק. שמעונוביץ כתב שיר על החדר הזה, אם כי לא הזכיר אותי בשמי. היתה לי שם מכונת פתילות של ספירט שהיתה מאירה לי בלילות. הייתי מכין לי קפה, לחם וזיתים וכותב ימים ולילות. כך ישבתי וכתבתי שלושים ושש שעות רצופות את גבעת החול. ברנר היה אז מפורסם ואני בראשית דרכי, בן עשרים ואחת או שנים. זכורני, יום אחד נכנסתי אצלו וסיפרתי לו בשמחה ובגאווה גדולה שסיפור אחד משלי נתרגם לגרמנית. נעץ בי את עיניו העגומות ואמר: גדולתו של סופר שמתבצר בתוך עמו ובלשון עמו.

שנאה

אני גם קצת אוהב את עצמי. את שואלת אם יש בעולם סופר או משורר שאינו גם קצת אוהב את עצמו, אל תאמרי כך, ברנר שנא את עצמו.

גורדון

צעירים היינו כשנטרדנו משולחן אבא. גורדון היה הזקן שבחבורה ובימים הראשונים ראינו אותו כאבא. הרבה פעמים היה גורדון מבקרני בחדרי ביפו. תקופה מסויימת נתפס לדתיות, הגיח תפילין והתפלל.

כנרת כנרת

השם כנרת לכנרת אני נתתי וכבר הזכיר זאת שמואל דיין. אבל אילו ידעתי מה שאני יודע עתה, לא הייתי קורא לדליקה כנרת, שכנרת עיר היתה ובמקום אחר היתה ובשם דליקה אנו שומעים את השם עד-לקום שנזכר בספר יהושע י"ט ל"ג. דבר זה אני מניח למי שבקי בערכה של ארץ-ישראל כגון הד"ר א"י ברנר.

רופין

הייתי קרוב מאד אל רופין עוד מימי יפו, וגם מורוהו לעברית. הייתי באותם ימים סופר מתחיל ואילו שמו של רופין כבר הלך לפניו והוא היה ידוע בקרב כל הישוב החדש. רופין היה איש ישר, הגיוני ועקבי. אני זה שקרבתי אותו לתנועת הפועלים, שכן רובם ככולם של הפועלים היו יוצאי רוסיה וכל אחד מהם ראה עצמו בעל יחוס רב שהביא מבית אבא. רופין לא החשיב יחוס זה. אף-על-פי-כן, חזרתי והסברתי לו שעליו לקרב את העולים החדשים ממזרח אירופה וכך עשה.

עין גנים

עין-גנים אשמה בכך שלא נעשיתי נואם. הייתי באסיפת היסוד של עין-גנים. שלושים נואמים עברו לפני הקהל, ביניהם שפרינצק. אז נדרתי שלא אהיה נואם לעולם.

אהבת ביאליק

עם ביאליק נפגשתי בפרקי זמן שונים. קודם כל בארץ-ישראל, כשבא לביקור לפני המלחמה העולמית הראשונה. טיילנו יחד בכל הארץ חוץ מירושלים. על החיבה ששררה בינינו סיפר פעם פרופ' שץ את האנקדוטה הזאת: יום אחד נכנס למספרה של בריסקר ביפו ושאל את מר בריסקר, אם יוכל לספר אותו. 'מה פירוש — שאל בריסקר —

ביאליק בכבודו ובעצמו נשק את עבודתי! פרופ' שץ התפלא כיצד אפשר לנשק את עבודתו של ספר ובריסקר השיב: 'כאשר אך זה סיימתי לעשות זקנו של עגנון והוא יצא מהמספרה פגש בו ביאליק ונשק לו על לחיו'.

פרחים

פעם הלכתי עם ביאליק לנשף שעשו לו בחדרה. גברת אחת הביאה פרחים. ביאליק לקח את הפרחים בבוז. הוא לא אהב זרים. רק פרח אחד.

בעל התניא

סטרינברג אומר במקום אחד, אם מלך של המדינה הוא איש יפה, חזקה על רוב הילדים שנולדים במדינה שהם יפים. אספר לך סיפור יפה: באתי לחדרה עם ביאליק, ישבנו בהוטל של איש אחד, שניאורסון שמו, זה היה ההוטל היחיד בחדרה. בכך, נכנסנו למלון והיתה שם תמונה יפה של בעל התניא, שהוא סבו של שניאורסון בעל ההוטל. יראה, אני אומר לביאליק, את הנכד של בעל התניא — לרבנים אני אומר 'אתה', לביאליק הייתי מדבר בלשון 'הוא' — כמה דומה הוא לבעל התניא. ואז אמר לי ביאליק כי בוריס שץ סיפר לו שכשהיה סטודנט בוארשה, בא אליו יהודי וביקש ממנו שיצייר תמונה של בעל התניא. היהודי שהזמין את התמונה היה יהודי יפה ושץ צייר אותו והוסיף לו תווים של כמה גדולי העולם. לפי תמונותיהם, עשה קומבינציה, ובעל התניא באמת נראה כמו פאטריצי איטלקי. אבל איך יסביר, שאלתי את ביאליק, ששניאורסון בכל זאת דומה לו? אמר ביאליק שבוודאי ישבו הבנות והסתכלו שעות ארוכות בתמונה עד שנעשו ילדיהן דומים לו. כך עם המלך היפה של סטרינברג.

אירוטיקה

האירוטיקה בזמן שבאתי לארץ היתה חבויה וכמעט שלא באה לידי גילוי ממש. אפשר נער ונערה מטיילים בחצות לילה על שפת הים בלי שיגעו זה בזה. הנני זוכר מין אורגיה שהיתה אצלי פעם בחדר. קיבלתי במתנה חבית קטנה של יין והזמנתי את ש. בן-ציון ויוסף חיים ברנר ושתי בחורות. שמחנו והתהוללנו כל הלילה ולא עלה כלל על

דעתנו ששתי בחורות אתנו. המחשבות היו אפיקורסיות בענין הדת ובעניינים רבים של החברה, אבל בעניין צניעות היו גידורים, בייחוד אצל הצעירים. היתה אידאליזציה של החיים בינו לבינה. האמנו שכל גבר יש לו רק אשה אחת וכל אשה יש לה גבר אחד ואסור לעשות מדחה.

היתה הפקרות כשתיה ובמלבושי הגברים, באי לינה ובנדידה ממקום למקום ותו לא. רכנין בשבועת אמונים למשל, לא יכול לסלוח לעצמו על שנשק פעם לתמרה.

הים

שבועת אמונים כתבתי מפני הגעגועים אל הים. היו בי געגועים אליו, ממש פסיים. כיוון שלא יכולתי לנסוע אילו שנים להתרחץ בים, עמד לפני הים בתמונות עזות. בעיקר לקח את לבי בסתיו. והרבה הייתי צריך לעמול כדי שלא אכניס את כל תמונות הים לתוך הסיפור.

אם בכלל היה

עניין הריצה של שש הנערות והצטרפותה של שושנה למירוץ בשבועת אמונים, אם בכלל היה, קשה לי להסביר. זה היה בי בעצמי יותר חזות. נכוויתי מן המחזה. אבל עליך לדעת שהיינו נוהגים לרוץ על שפת הים.

פרוזדור ובית

לירושלים באתי אחרי שישבתי ביפו. פחדתי להיכנס ישר לירושלים. כל שכת יש לו ערב שכת ולכל בית יש פרוזדור.

בארץ אשכנז

בת עכו"ם

כשהלכתי לברלין יחד עם חברי קיבלתי אני מכתב מאבי והוא קיבל מכתב מאביו. אבי הביא מה שאומר הרמב"ם בעניין פת עכו"ם ואילו אביו כתב לו בעניין בת עכו"ם. אותו חבר העמיד לשיקצה אחת כמה ממזרים.

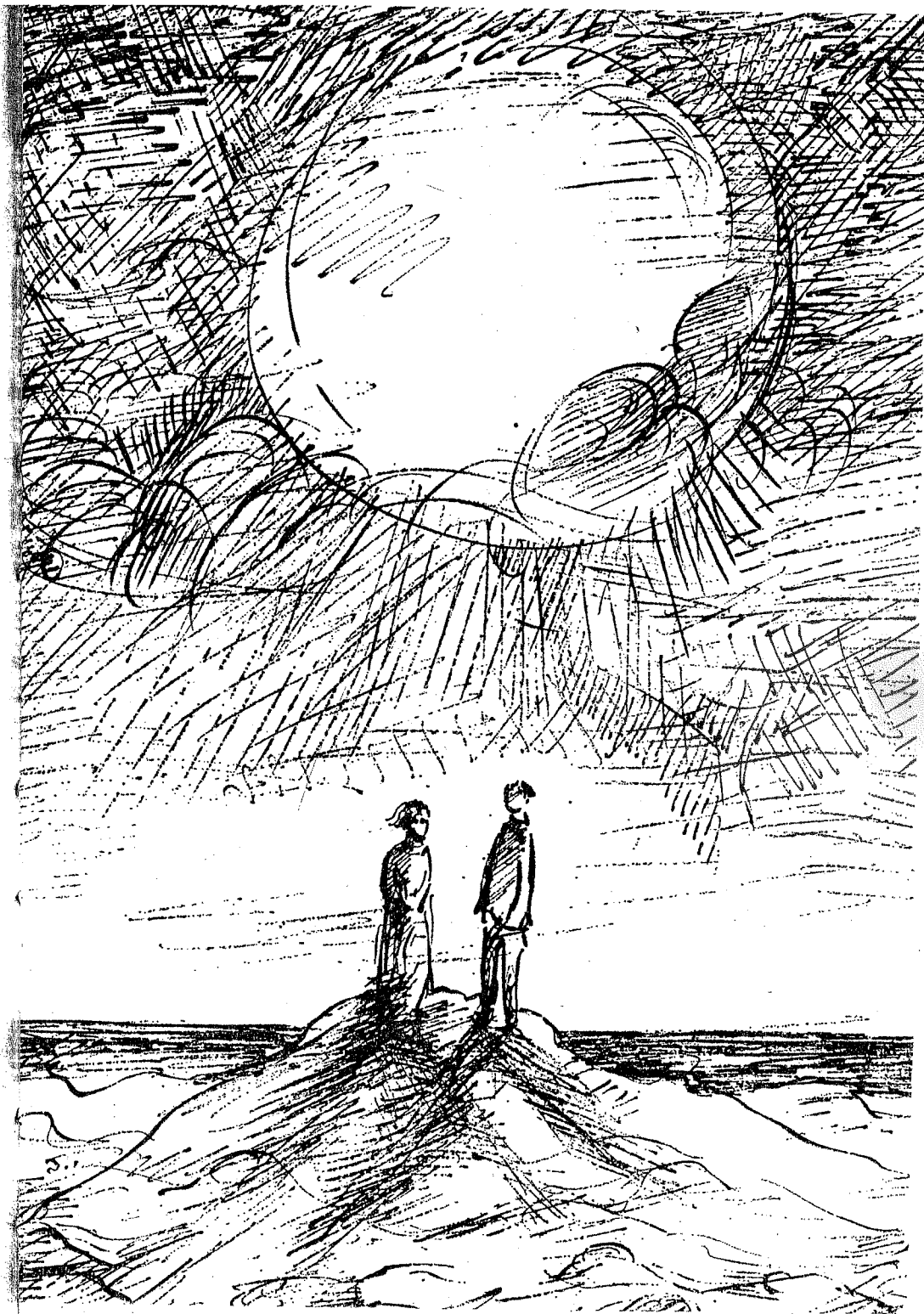
יצר הרע

כשישבתי בצעירותי בגרמניה היה שם סופר אחד בן אצילים שקרא את 'העקוב' והתפעל מאד ממנו. בא לביתי ושר שירי תהילה באזני. אחר-כך התחיל לבוא עם נערה יפהפיה ויום אחד רמז לי רמזים ברורים: מחבבת היא אותך, היא לרשותך. אמרתי לו: לא די שעוררת עלי את יצר הכבוד, מבקש אתה לעורר עלי גם את יצר הרע?

שרוולים

הבטחתי לך מעשיה על שרוולים. זה היה לפני שלוש ושלוש שנים. הייתי בגליציה ונכנסתי לעיר אחת זכארו' שמה שקראו לה גם בשם קליין-פאריז. שמעי גם את אסתרליין את הסיפור ותשתוממי שאחרי שנות נישואים כה רבות יש לי סיפור שלא שמעת. מצאתי שם בחור אחד. שאלתי אותו, מי אתה? אמר: יש לי בית דפוס. הוא שאלני לשמי ומייד ידע מי אני והיה לי נעים מאד. שאלתי אותו איפה יש כאן מקום לאכול והביא אותי למסעדה שיש בה פטריות נפלאות.

פתאום אני רואה ברחוב רצים שני אנשים, אחד מהם בלי מעיל, רק בכותונת מעומלנת. האיש בכותונת אומר: אתה עגנון? הוא היה

חתן שעמד להתחתן בעוד כמה שעות והיה אצלו חייט שמדרד לו מעיל. כשראה אותי, רץ לרחוב. הוא היה צריך ללכת לחופה והוא רץ אלי. הוא רוצה איזה מילים ממני. אני מחפש נייר ואין לי. הוא רק בכוחותיו והוא אומלל. השני מוציא עט. לקחתי וכתבתי לו כמה מילים על השרוול המעומלן. נגע לי על הלב איך שהבחור עוזב הכל לפני החופה ורץ אלי בשביל כמה מילים.

חתונה צנועה

אין אני מתאוה למסיבות ולמשקה. נשאתי אשה ממשפחת אמידים, את בתו של מארקס, כשהשיאו את הבת הראשונה נערכה חתונה מפוארת והשתתפו בה ארבע מאות או חמש מאות איש. ואילו כשאני נשאתי את הבת השניה לא היה אלא מספר קרואים בלבד. החתונה נערכה בביתו של פנחס רוזנבליט, שהוא עכשיו שר. אני מקפיד בדרך כלל בנאמר 'אל תתודע לרשות'. ידידים טובים כשהם עולים לשררה אין אני מבקש להתרועע עמהם, לא כן רוזן שהוא ידיד נעורים.

מזל של עשירים

הספר שלי שנשרף בביתי בהומבורג היה כבר מכור לשטיבל, אבל שטיבל היה עשיר ולעשירים יש מזל, הספר נשרף לפני ששילם לי אפילו דמי קדימה.

עונש

צרה זו, שריפת ספרי בהומבורג, באה עלי משום שיצאתי מארץ ישראל.

כוח זכרון

היה לי זכרון יותר גדול, אבל השריפה בהומבורג החלישה כוח זכרוני.

אירופה

כשאתם מדברים בגנותה של אירופה, תרבותה ונימוסיה, הייתי משיא לכם עצה קטנה, שתעלו בזכרוכם עיירת ישראל ביום הקדוש, כשסיעה של עשרות יהודים עומדים בסביבי בית התפילה לעשות צרכים קטנים ואחריכך תוכלו לחזור ולדבר באירופה ונימוסיה.

בזכות אבות

מעשה באדם אחד יהודי שניהל רומאן עם שחקנית גרמניה ידועה, מתלמידותיו של ריינהארדט, מוכשרת מאד, יפהפיה, שחורה, אדם דמוני. זה היה בשנת 1918 אחרי המלחמה. חזר אחריה האיש. קשרו קשרים הדוקים ונדברו כי תבוא בערב לביתו. שב לחדרו, נתמננס שעה קלה ונתעורר בבהלה: אני זרע קודש מבני בניהם של אברהם יצחק ויעקב ואמר להיטמא? תקף אותו פחד גדול. מיד ציווה על בעל הבית לא להכניס שום אדם לחדרו. נסתגר ולא ענה על דפיקותיה של אותה אשה בדלת. הגבירה המריצה דפיקותיה על הדלת ולא פתח. שמעת כבר את הסיפור הזה אסתרליין? לא שמעת עד היום? סיפור אמיתי הוא מפי איש מהימן.

מיהו עגנון

פעם נסעתי בספינה. ראיתי איש יושב עם עלמה ושניהם מדברים עברית. האיש היה מלובש כג'נטלמן והעלמה גם היא מלובשת יפה. נתוודעתי אליהם, שמי טשטשקס, אמרתי והם — הוא אזרח אנגלי והיא מוורשה. אחרי ההתוודעות בישרו לי שניהם גם יחד, כי שמעו בוניה כי גם עגנון נוסע בספינה זו וכמה שטרחו לא מצאוהו. גם במחלקה ראשונה וגם במחלקה שניה וגם במחלקה השלישית וגם במחלקה הרביעית חקרו ודרשו ולא מצאוהו. אני הסכתי את השיחה לענין אחר. ביום השני והנה צעיר לא צעיר דווקא, רץ וכשפניתי אליו ענה לי כאילו אין לו פנאי בשביל איש פשוט כמוני והנחתי לו. אבל לאחר רגעים אחדים שב כמפח נפש כי לא מצא את עגנון והביע את צערו לג'נטלמן האנגלי היהודי, איש לא חשוב אבל פיקח גדול, ואמר לו האיש: הלא מיסטר עגנון יושב עמך בזה.

גם אני נרתעתי לאחורי ושאלתי את האנגלי היאך הוא יודע כי אני עגנון ואמר, ראשית כי הכיר בפני כי משורר אני ושנית, כי ראה הרבה עברים רצים ומבקשים את עגנון ואתה, היינו אני, אינו מבקש וכו'.

אנשים

אלקינד

הכרתי אנשים מגדוד העבודה. גם את אלקינד. אדם יפה, פניו נזיריים, דמות של סגפן. הוא טרח להעלות ארצה את אחותו אשר ישבה בבית סוהר סובייטי בעוון פעילות ציונית. כשנשתחררה, הצליחה לעלות לארץ ובאותו שבוע ירד אלקינד לרוסיה. טרגדיה. אלקינד היה אידיאליסט גדול, יליד מינסק. אביו היה רב וסוציאליסט, עשה טובות לבריות והיה אהוב עליהם. כשהיה עובר בשוק קמו כל התגרנים והתגרניות לכבודו. פעם אחת עזר לקצב שריננו על הכשרות באטליזו בזה האופן: טעם כזית מהבשר והנקניקים שלו והכל התחילן לקנות אצלו.

אדם רעב

דרכו של אוסישקין, הריהו כאותו נואם שעולה על הבימה ומכריז: רבותי, אדם שהוא רעב... ומפסיק קמעה וכל הקהל חוכך בדעתו, מה יעשה אותו אדם שהוא רעב ובניתיים פושט הנואם זורעו, זוקף אצבעו ומסיים: צריך לאכול. והכל נפתעים: דבר פשוט כזה לא עלה על דעתנו.

נחת רוח

יום אחד נסעתי לתל-אביב וראיתי שהנעל מציקה לי. נכנסתי לסנדלר זקן יפה פנים. ביקשתי ממנו שיחקן את עקב הנעל. הסתכל בי ואמר: עקב? — כנאמר 'עקב תשמעון את המשפטים' (דברים ז', י"ב). אמרתי: ואולי 'בקע לגולגולת' (שמות ל"ח, כ"ו).

לא — אמר — 'עקב תשמעון'.
 שאלתי: ואולי 'עשה תורתך קבע?' (פרקי אבות א', ט"ו).
 — לא, לא, 'עקב תשמעון'.
 גמר הסנדלר לתקן את נעלי, שילמתי לו ויצאתי בנחת רוח.
 (ו'הנוטריקון': עק"ב — עגנון, קוק, ביאליק, בק"ע — ביאליק, קוק, עגנון; קבע — קוק, ביאליק, עגנון. והסנדלר התעקש — 'עקב' והקדים עגנון לשאר).

קו"ף ושי"ן

דע לך שכל שתחילת שמו בקו"ף הוא אויבי: קבק, קלזנר וכו'. עד שבא קורצוויל והתיאוריה לקתה. דע לך שכל ששמו מתחיל בשי"ן הוא לטובתי: שוקן, שטרייט, שטוק וכו'.

ברייטבארד

הזו הוא זושא ברייטבארד של הלשון העברית.

אמה ואמה

יוסף שפרינצק אמה וסיגרתו אמה.

הגדה של פסח

חוגגים אנו היום יובל ארבעים של פישל לחובר ונתבקשתי גם אני לכוך.
 אספר לכם סיפור: מעשה בכפרי בליל הסדר. פתח אותו כפרי הגדה של פסח וראה שאין קריאתו רהוטה, סגר אותה ואמר לאשתו: שמעי זוגתי, מה לנו להאריך בהגדה, פרעה הרי את יודעת שאדם הגון היה ואחינו בני ישראל הרי את מכירה בהם, מוטב שתעלי על השולחן את הכופתות ונאכל.
 כך גם אנו, מה נאריך בדברים, הרי ידענו מה טבעו וטיבו של חתן היובל, מוטב שכבוד הגברות תעלינה את הכיבוד ונכוך ברכת הנהנין.

קלזנר

נראה כי תרעומת היתה בלב קלזנר עלי ולא ידעתי פשרה. לימים נתחוויר לי הטעם, כאילו אמרתי לעתונאי הונגרי שקלזנר איננו כביכול איש מדע אלא פובלציסט.

אש

ודאי קראת בנעורייך את אש וכרכים אחרים התרשמת מסיפוריו. אגלה לך שסיפור 'בעל תהילים' שלו אינו אלא אוסף של אגדות שהיו מהלכות בקרב ההמון והוא עיבדן ועשה מהן סיפורים לספרו.

אחד העם

משבח אני את רצינותו וקפדנותו בדיוק הלשון והעריכה של אחד העם, והוא אפילו את ביאליק ערך! — ואף על פי שלא נתקיימו דעותיו, אני מכבדו.

צחוק

צמח וחרוזמן וקבק כתבו עלי ביקורת. ממש כלשון הכתוב, 'צחק עשה לי אלוהים'.

בובר

כתבתי על בובר טובות, אבל אין העוגה צריכה להיות מתוקה מדי.

נשיקה

באתי למסיבה לכבוד בובר במיוחד מאשקלון ואף התנשקנו! הכרותנו נמשכת זה יותר מארבעים שנה וכובר לא עשה מעודו מעשה שהיה עלול לפגוע בי.

שלום

אתה יודע, קיבלתי הרבה אגרות ברכה ליובל השבעים וחמש, אבל יש הרבה אנשים שאפילו לא אמרו לי שלום, למשל שלמה צמח.

שטויות חשובות

יום אחד נודמנו לי יומניו של הרצל ועל ידי השטויות שישנן שם נודע לי כמה גדול היה. לפני שלושה ארבעה ימים אמרתי לכן גוריון, אתה צריך לקרוא את יומניו של הרצל. אתמול הייתי עם ידידי שמואל

אבידור, אמרתי לו, אילו הייתי בעל יכולת הייתי מדפיס את יומניו של הרצל בהוצאה עממית בזיל הזול שכל יהודי יקרא אותן השטויות — הן כל כך חשובות.

לא גילה

פעם ישבתי בסוכתו של הרב חיים בראדי ואמר לי כי שמע פירוש יפה מפי פרופסור בוכר על עידו ועינם. אמרתי לו שקשה לי להבין את הסיפור ואשמח לשמוע את פירושו של בוכר. אבל סירב לומר לי.

גדול ממנדלי

ביאליק רצה להוציא את סיפורי ואמר: ברור לי כי אחרי מנדלי צריך אני להוציא את סיפוריך, ובעצם אתה גדול ממנדלי. מנדלי היה משולל ואתה מחייב. אבל אני לא רציתי שביאליק יהיה המו"ל שלי.

קמצן

ביאליק נהרג על פחות משהו פרוטה כשהוא צריך לשלם לסופר את שכרו, אבל כשאתה אורחו הרי ביתו כביתך לכל דבר ואין קץ לאדיבותו.

כעני בפתח

ביאליק מוציא ספרים לאור ואינו משלם שכר סופרים ואם הוא משלם פעם, הרי זה רק בתור נדבה ועומדים הסופרים לפניו כעני בפתח.

יצר גדול

ביאליק הוא תלמיד חכם גדול, משורר גדול ואדם חשוב, פשוט אדם גדול. אלא שיצרו גדול גם כן ונתקיים בו מאמר חז"ל, כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו.

אופנות ורוח הזמן

רבים נכנעו לאופנות ולרוח הזמן, אפילו ביאליק. תחילה, בימי ההתעוררות הלאומית שר ביאליק שירי ציון. אחר-כך, משפשטו ימי נוסטלגיה, כתב שירי בית-המדרש. מאוחר יותר, כשפשטה האופנה של שירת טאגורה, תוכלו למצוא אצל ביאליק משהו מטאגורה.

לא אמר

אחר שקרא ביאליק את ספר המעשים פגש בי וסחב אותי אל הים. זה היה מאוחר מאוד בלילה ורצה לדעת איך הגעתי לכך. ומכיוון שאני ראיתי שהוא רוצה מאוד מאוד לדעת, מאוד מאוד השתדלתי לא להגיד לו.

גם רקדניות

כשביקש ברל כצנלסון להוציא את 'דבר' שאל גם לעצתי. אמרתי לו: למה לך עיתון שבו תהיה אנוס לפרסם גם על רקדניות, גניבות ודברי רכילות?

בן-גוריון

ברל כצנלסון השתדל מאד שאני אפגש עם בן-גוריון. אמרתי לו לא, בשום אופן לא. לא יכולתי לסבול אותו. וכשבן-גוריון פגש בי ונתן לי יד ואמר, אה עגנון גם אתה פה, הסתובבתי והלכתי. לא יכולתי לסבול אותו ואת הצרחות שלו. לא שמעתי שום הרצאה שלו, לא קראתי שום מאמר שלו. אבל יום אחד שמעתי הרצאה שלו בלמען ירושלים, על ירושלים וראיתי כמה האדם הזה תופס וכמה אחראי הוא לכל דבר. על יד על יד, כמעט כמעט, נשתנתה דעתי עד כדי כך שיצאתי מהסוכה שלי בהושענא רבא ונסעתי אליו. ברוך השם שמצאתי אצלו סוכה ואכלתי לחמי בסוכתו.

מנהיג הדור

אנחנו דור קטן ואין לנו כביכול היום מנהיג. את בן-גוריון אינני אוהב, אינני סובל את נאומיו. הוא פגע בי ללא סיבה, אבל הוא בפירוש מנהיג. היום אין כאילו מנהיג לדור, הכל אנשים אפורים. האמת היא כי לכל דור יש מנהיג והוא צריך להתגלות.

טלפון

הייתי חולה והרופא אמר שאני צריך טלפון בשביל לעמוד עמו בקשר. אסתרליין סיפרה על זה לאדון שוקן ואדון שוקן סיפר לגברת פרסיץ והיא סיפרה לבן-גוריון. למחרת בבוקר דפקו פועלים על הדלת ואמרו

שבאו להתקין לי טלפון. בן-גוריון בכבודו ובעצמו שלח להתקין לי טלפון. הפועלים עבדו בשקט ולא השמיעו קול והיות והפסקתי אז לעשן, נתתי להם את הסיגרטות שלי.

מקים המדינה

שנים לא חיבבתי את בן-גוריון אבל תמיד ידעתי: הוא הקים את המדינה. פעם בא אלינו בלי שהודיעו מראש ושקענו בשיחה. רק אחרי שעתים נזכרתי כי לא הצעתי לו כיבוד. ומכאן תבין כמה נמשכתי אחרי השיחה. אפילו אסתרליין שכחה, כל כך היתה מוקסמת ממנו, לא בגלל שמו הגדול. על מה דיברנו? לא על ספרות, אף לא מילה אחת על פוליטיקה. על אנשים בהיסטוריה היהודית. ידיעותיו אינן רבות, אבל חוש עמוק יש לו ותופס מהר.

קורא

אני יודע שבן-גוריון קורא אותי.

נס

נס הוא שלא כתב בן-גוריון סיפור מימיו. אם כתב סיפור, מי יודע אם היתה קמה מדינת ישראל.

מדינה

ודאי רציתי מדינה, אבל אילו שאלו אותי בשעת הכרזת המדינה, להכריז או לא? הייתי נבהל, הייתי אומר: נחכה שלושים שנה. בן-גוריון, שקודם טעיתי בו ולא החשבתי אותו, הוא לא נבהל. וחז"ל אמרו: 'אין המלאכה נקראת אלא על מי שגמרה'.

לא מגויים ולא מיהודים

אדון בן-גוריון לא פוחד מהגויים והוא גם לא פוחד מהיהודים.

שאלה ותשובה

אין בליבי דבר נגד ראש הממשלה בן-גוריון. אני נמנה עם מעריציו. אנו אף מצולמים יחד. בנשף האגודה למען ירושלים אף שוחחנו

בידידות. הוא שאלני שאלה ואני השיבותי שאיני יודע, והוא שאל: האמנם אין אתה יודע? בעת הלווית המשורר יעקב כהן עמדנו איש ליד רעהו ובן-גוריון שוב שאלני שאלה ואף הפעם השיבותי שאיני יודע, ושוב חזר בן-גוריון בתמיהה: האמנם אין אתה יודע?

מי יזכר ומי יפקד

ודאי לצידם של הרצל ובן-גוריון יזכירו עוד שנים או שלושה מאנשי הדור. בעלותי לארץ הזכירו בהערצה את שיינקין. היום מי יודע עליו? ואילו אחרים שהיו שכוחים בחייהם עלה קרנם אחר מותם. הרב קוק שמו גדל והולך וכך גם רבי נחמן מברצלב, שבימיו היה נרדף והיום מפרסמים קונטרסים ואגדות משמו וחסידיו מרובים.

אסתרליין

זקנים

אנו זקן וזקנה. רעייתי עושה מלאכת הבית ומעתיקה את כתבי, כי הכתב שלי נתקלקל וקשה לקריאה. אילמלי היא לא יכול הייתי להדפיס. היא בתו של אדם גדול, ממשפחת מארכס, מחשובי היהודים באשכנז.

בשל האב

באשתי נתאהבתי בשל אביה. אמרו לי מה פירוש, הרי אינך מכיר אותו. אמרתי: אם יש לו בת כזאת, כודאי שאני אוהב אותו.

החופה

החופה שלי עם אסתרליין ערך ר' יחיאל ויינברג ז"ל, מגדולי רבני ליטא באשכנז בדור האחרון. לכרית הנשואין באתי לבוש בגדים של חול. שאל אותי הרב ר' יחיאל, מדוע לא החלפת בגדים של חול בבגד של שבת ויום טוב לכבוד נשואיך כדרכו של חתן, וענית לי, באתי לחופה באותו מלבוש שלבשתי בזמן שהכרתי את כלתי בפעם ראשונה.

גורל אשה

כל הימים חיינו בצניעות ואסתרליין והילדים התרגלו לחיים כאלה. וידוע אתה גורלה של אשה יהודית: הבעל משתעשע עם אורחיו, מבלה בנעימים, והיא טורחת במטבח, מגישה כיבוד, לכל היותר תשב שעה קלה עם האורחים. אסתרליין קיבלה הכל באהבה. היא איננה דתית, בנעוריה ספגה רעיונות ניצשאניים ופרוידיסטים, ושומרת מצוות

במידה שדי בה לא להרגיז אותי. היא בעלת מידות נעלות, מצניעה לכת. פעם הוזמנו אל וייצמן וחלתה. הוזמנה אל כוכר וחלתה.

אלמלי אישתי

אילמלי אישתי הייתי כבר הולך לאיבוד. אמנם יש לי צרות, כל אדם יש לו צרות מאשתו. הקדוש ברוך הוא רצה להעניש חלק מהאנושות ונתן להם אשה.

מכות בלילה

אסתרליין, כל עוד אני מדבר זה קדוש. בלילה תקחי מקל ותכי אותי, כעת תניחי לי לדבר.

הרב טולידנו

הרבי מקוצק נשא בזקנתו אשה צעירה. מה יש? אדם זקוק לאשה. גם לרב טולידנו עשו עוול גדול, שהרי כך נהגו מדורות. הנצי"ב נשא בגיל שמונים נערה. אין מתערכים בעסקי אישות. יודעת את אסתרליין, אנשי המזרח אוהבים אויר צה, טבע, יין והנאות מהעולם הזה. הצעירה הזאת אהבה אותו והרב טולידנו לא העז להופיע עמה בחוץ. שניהם סבלו.

קיגיל לשבת

אשתי עומדת בבית הבישול ועושה מלאכתה בלי רישול ומכינה לשבת צימס וקיגיל בלי שום מחשבות פיגול הכל לשם צורי וקוני ומדרכת מתוך גרוני: שלום שלום לאדוני.

בן כמה

אני בן שבעים ושש או שבעים ושבע. לאשתי אני אומר שבעים ושש.

הדורות נתמעטו

קליפת השום

כל העולם הזה אינו אלא כקליפת השום לעומת העולם הבא.

הדורות נתמעטו

עם התמעטות הדורות נצטננתי גם אני במנהג אבותי. לפני הייתי טובל פתי בדבש בכל יום מעשרת ימי תשובה ועכשיו אני טובל פתי בדבש רק בראש השנה ובהושענא רבה.

הובי

הובי, מה זה הובי? כשיש לי קצת זמן אני לומד גמרא.

דף גמרא

רק לימוד דף גמרא אינו ביטול זמן.

פרויד

אילו לא היה פרויד יהודי הייתי שונא אותו.

שני מלאכים

זה שבועות רבים בודד אני בביתי, יחידי גם לשולחן השבת. רק שני מלאכים סביבי ואני מזמר לי זמירות של שבת. בליל שבת האחרון לא הלכתי אפילו לבית הכנסת. סיפורתי לרב קצנלכוגן מאגודת ישראל כי שנים הם המשתעממים בבית הכנסת, הקדוש ברוך הוא ואני. והרב צחק.

סיגרות בשבת

פעם באתי לאסיפה ביום השבת. ראיתי אנשים מן הקהל שמעשנים. עמדתי על רגלי וביקשתי לצאת. עיכב בעדי יושב הראש ופנה אל הקהל: חברים, אל נא תעשנו מפני שידידנו עגנון איננו סובל עשן סיגרות. נענית לוי: עגנון סובל עשן סיגרות, אבל הקדוש ברוך הוא אינו סובל.

בקשה

אני מבקש מבתי ומבני ומנכדי לשמור עד סוף כל הדורות את השבת ואת יום הכיפורים.

יהודי

מפי אליעזר ליפשיץ שמעתי סיפור המתאר את היהודי בגלות: ער ואיינט אין שווארצטומאה, אין קלויסטער געסל, אין גלח'ס חצר, ער הייסט גצל, ער לערנט מסכת עבודה זרה, פרק כל הצלמים, און איז אנעהרליכעד ייד.

(הוא גר בטומאה שחורה, כינויה של העיר ביאלוצרקביה בפי היהודים, בסימטת הכנסיה, בחצר של כומר, שמו גצל, שפירושו אליל, הוא לומד מסכת עבודה זרה, פרק כל הצלמים והוא יהודי נאמן).

ירמולקה

בין הדתיים של ימינו יש רבים המקפידים יותר על הירמולקה שנראית כלפי חוץ מאשר על הטלית-הקטן שלובשים תחת הבגד.

כמה יפה

כמה יפה היה אילו שמרו יהודים את השבת.

וי וי

וי על דור שקורא לערב שבת המלכה יום שישי בערב.

ברכה בשבת

שכני לבית שאני נוהג להתארח שם באפרידר באשקלון נוהג לעדור גינתו בשבת. כל פעם שאני יוצא מדירתי ועובר על פניו הוא מברכני בברכת שבת שלום. לכן נמנע אני לפעמים לצאת במשך שעות מפתח ביתי. איך יכול אני להביא איש שמחלל את השבת שיברכני בברכת שבת שלום?

השיקסעס

השיקסעס הירושלמיות שהולכות לברכה בשבת מפריעות לי יותר מהירדנים.

קפה אסור

אדון גרשום שלום הזמינני פעם לבית קפה לשתות קפה וסירבתי כיוון שבראש חודש איני נוהג לשתות קפה משום מנהג הקיים בידי. אגלה לך את הטעם בפעם אחרת, רק תזכירני.

תפילה

לפני שנים התפללתי בין חסידים ושאלתי אותם, אימתי אתם מתפללים. אמרו לי בשמונה ושלושים. אמרתי, לא זה שאלתי, אלא אימתי אתם מתפללים כשאתם מדברים כל הזמן.

חמישה חומשי תורה

לעולם לא אוציא ספר משלי בחמישה כרכים מפני כבוד חמישה חומשי תורה.

תיבה ריקה

אגיד לך מהי סיבת המבוכות של הזמן. הם עקרו עצמם ממקום אחד ולא שתלו עצמם במקום חדש. אי אפשר לעקור ממקום הילדות. בילדותי קראתי איך אדם רצה לעשות שעון בלי גלגלים ובכל פעם הוציא משהו ולבסוף נשארה לו תיבה ריקה. מימי הרוולוציה בצרפת מורידים משהו וחושבים שאפשר להתקיים בלי זה.

בשר ודם

זיוף

מעשה והביאו לפני כתב יד עתיק יקר המציאות והוכחתי שהוא מזויף והכל בשל ו"ו אחת שהוחלפה ביו"ד.

לא תוצרת הארץ

מה אתה רגיל לשתות? שליכוביץ? קוניאק? שמע, אם לא תספר לשום איש, אתן לך לא תוצרת הארץ.

נס לא קרה

אני ממלא כוסי מחדש מפני שלא אירע בה נס חנוכה והיא התרוקנה.

שליכוביץ מארצו של חמדת

אדון שוקן שלח לי שליכוביץ מארצו של חמדת מרומניה. אני אדם קיצוני בכל מה שאני עושה. עישנתי בלי סוף, שתיתי בלי סוף. כשחליתי אמר לי הרופא, מותר לך לעשן שש סיגריות ביום. אבל אני הפסקתי לגמרי לעשן. או או. חבל שלא אסר עלי גם את השתיה.

כיפה שיכורה

אסתרליין, את סבורה שכיפתי היא השיכורה מאחר שנפלה? ולא כן הוא, אני עצמי שתיתי שליכוביץ.

התרנגולת והחמאה

אספר לכם סיפור. היה לי קרוב, רב לייזר שמו, שהיתה לו קרובה בוינה. פעם הגיע אליה עייף. ראתה אותו קרובתו שעייף הוא מייד טיגנה לו תרנגולת בחמאה. נבהל האיש וסירב לאכול. הרגיעה אותו הקרובה: אתה יכול לאכול, בזמנים כשלנו התרנגולת אינה תרנגולת והחמאה אינה חמאה. אבל אני מספר על ימים שהתרנגולת היתה תרנגולת והחמאה חמאה.

לא גבאי

אנשים טועים בי. יש לי הרבה מעריצים ומצנאטים. אנשים רוצים לעשות לי טובות וכימי הצנע הרבו לשלוח חבילות. גביר אחד מאמריקה, עשיר מאד, גר בודד בעשרה חדרים, השאיר לי כסף. יהודי מדרום אפריקה היה שולח לי כספים. כל שנה ביקר בארץ אבל הסתיר דירתו ממני. לבסוף גיליתי אותו והחזרתי לו את הכסף. תחילה מסרתי את החבילות וחילקתי את הכסף לאנשי המעברות. בתלפיות לימדתי בבית מדרש פרק בעין יעקב ויושבי המעברה החזיקו לי תודה על כך. אלא שהנצרכים היו סבורים כי אני גבאי של צדקה וכי שולחים לי חבילות על מנת לחלקן להם. כאשר רבו הסקרפיסטים התחלתי להחזיר אותם לשולחיהם ואז באו אלי האנשים בטענות ועוררו סקאנדלים. הוצאתי כסף מכיסי ונתתי להם והכרזתי כי יותר אין חבילות. אין לי כשרון להיות גבאי של צדקה, לא גבאי בבית כנסת ולא עסקן ציבורי.

תולעת בשיבוטות

בוא נעבור לצד שני של הכביש. בא לקראתנו רב אחד ששלח לי חיבור גדול על התולעת בשיבוטות. כבר כמה חודשים חלפו ועדיין לא קראתי בו. אינני יודע מה יש בחיבור ואם ישאל לא אדע מה להשיב לו ואביישנו.

נס

בשנים הראשונות למדינה התפללתי בבית כנסת בשכונה שבה הרבה עולים חדשים. המתפללים התיחסו אלי בחשדנות. קיפחו אותי בעליות וכשהייתי חייב קדיש ניסו לעכב בעדי לעבור לפני התיבה. בשבוע שעבר חל יום השנה למות אמי. היה חסר עשירי למנין. חיכו עם תפילת ערבית עד לרגע אחרון ממש ולאחר יאוש כמעט הופיע פתאום תייר אמריקני. הרב ההונגרי אמר, כשאדון עגנון צריך לומר קדיש שולח לו הקדוש ברוך הוא עשירי למנין.

מי שתוקע

לפני כמה ימים בא אלי רב אחד וטען נגדי מדוע לא אצא להשפיע בציבור. אמרתי לו: יש בעל שחרית, יש בעל מוסף, יש בעל תקיעה ויש בעל קורא. מי שתוקע לא צריך להיות הקורא בתורה.

פוזות

אינני אוהב את האנשים שעושים פוזות. אדם צריך להיות מה שהוא ולא לעשות פוזות. תמיד שנאתי פוזות, אפילו בצעירותי. כשהייתי רואה אשה יפהפיה משחקת תפקיד, מתחנחנת בפוזה של העמדת פנים, מיד היה יצר הרע שלי נעלם.

ועוד פוזה

אני צריך לעשות פוזה? אני כולי פוזאי.

תיבה לטינית

רבינו הגדול ר' אברהם יצחק הכהן קוק זכרונו לברכה אמר כי מצא בסיפורי אף דברים שאינם נאים לי, אבל גם אם נפל איסור לתוכם הריהו בטל בשישים. וזה אמר, מפני שבסיפור קטן שלי יש תיבה אחת כתובה אותיות לטיניות.

בקשיש לקדוש ברוך הוא

לפי הדין בשולחן ערוך אין מברכים ברכה אחרונה על משקה חם. אבל הואיל והקהוה היתה טובה כל כך הסכמתי לתת בקשיש להקדוש ברוך הוא.

גימטריא

שמי יוסף ויוסף בגימטריא קנא"ה ולוואי ולא יקנאו בי חברי הסופרים.

לשוחח

לפעמים אין אני מכיר את האנשים הדורשים בשלומי משום כך אבקשך כי מדי ראותך אותי, תגש אלי ונשוחח ואז אכירך.

רמה

יפה, יפה. תשקוד תמיד על הרמה, שהרי טיפה של זפת יכולה להעכיר חבית של דבש.

קוניאק ותה

מכיר אני איש אחד שכל בוקר היה שותה כוס שלמה של קוניאק ומשאיר בתחתית הכוס חתיכת סוכר כדי להונות את הבריות, שיחשבו ששתה תה.

חוט השערה

אמרתי לספר ספרני כהלכה והשיב לי ודאי ודאי שהרי כל קיומי תלוי בשערה.

רחמים

אני מרחם על ילדי שאינם משחקים בשבת עם חבריהם מחשש חילול שבת.

משונה

בפתח הספר לעגנון שי ראיתי צילום שלי. משונה מאד. לו הייתי פוגש ברחוב אחד הנראה כפי שאני נראה בתמונה, הייתי מסתלק ממנו מרוב פחד.

בעל האטליז

יום אחד עברתי על פני אטליז אחד בירושלים. בעל האטליז מיוצא גרמניה עמד בחוץ וכשעברתי קד קידה וברכני. לא ידעתי למה. זה ארבעים ותשע שנים, מל"ג בעומר תרס"ז, אני צמחוני ולמה זה ישתחוה לי בעל האטליז?

מסמיק

פעמים אני שקוע כל כך בענייני עד אשר אין אני רואה את האנשים העוברים על פני ויש ממודעי הסבורים שאני מתעלם מהם בכוונה. וכאשר גבירות נאות ממכרותי באות עמי בטרוניה בשל כך, הריני מסמיק עד תנוכי אזני, אם פי אין זה בטבעו של אדם זקן כמוני להסמיק.

שתיקת הדג

אני לא אוכל בשר, אבל אוכל דגים וזה מפני ששאלתי את הדג: אתה בשר או חלב ושתק.

דגי ים

אני אוכל רק דגים מהים. לדג של הים יש טוהר והמיית הימים והאוקינוסים הגדולים.

שקיעה יפה

אילו הייתי טיפש הייתי אומר לך: הביטי, כמה יפה השקיעה.

קולנוע ותיאטרון

אינני הולך לבתי קולנוע ולתיאטרונים רק מפני ריחוק המקום ומפני שאינני רוצה להסתובב ולחפש אוטובוסים. אתמול דרך משל, הייתי בתיאטרון כובות. הוצאתי שלוש לירות והשתעממתי. ראיתי כי אחרים לידי שחקו ונהנו. בכל כוחי רציתי עוד להישאר כדי שלא לקלקל ולא עלה בידי.

הצגה נפלאה

קשה לי בארץ לבוא לתיאטרון. צריך לקנות כרטיסים, להתכונן. בתל-אביב הזמין אותי פעם מילוא לתיאטרון. הצגה נפלאה עד כדי כך שאינני זוכר איזו. כמו אותן נערות שמתרגשות מספר ואינן זוכרות מי המחבר.

רדיו

קניתי רדיו לאשתי בימי מבצע סיני. אבל אני עצמי אינני מאזין. לא מעניין אותי כל מה שאומרים שם.

שמחת אלמנה

הריני הולך עכשיו לחתונה של בת אלמנה. ואף על פי שהשיבה הביתה תהיה כרוכה בקשיים מחמת האפלה וקשיים בתחבורה בשעה מאוחרת בלילה, אבל מה לא יעשה יהודי כדי לקיים מצוה לשמח אלמנה.

במו ידיו

גן זה נטעתי במו ידי. כלומר, אני נתתי בידי את הכסף לגנן והוא נטע אותה.

קצת קמצן

אולי תחתכי את את העוגה, אסתרליין. יש לך לב טוב, אני קצת קמצן.

הזדמנות

אכלו אכלו. יש לכם הזדמנות לנצל את טוב ליבי שכן אני קמצן.

אגורה אחת

אני קמצן גדול מטבעי. למשל, כשאני עובר ליד קבצן אני חושב שצריך לתת לו נדבה של עשר אגורות. עד שאני מוציא את הכסף מן הכיס מהרהר אני שמא יספיקו לו חמש אגורות. לבסוף אני נותן לו אגורה אחת.

חבל

ליל אמש נטרדה שנתי כל כך עד שנטלתי סם ובקושי ישנתי כשעתיים. קמתי בבוקר והלכתי לבית הכנסת. היה קר. הבאתי עמי יין ועוגיות לעילוי נשמה שכן היה לי יארצייט של אבי. בבית הכנסת סירבו ללגום אפילו טיפת יין, כאילו זה נסך, גם לא טעמו מן העוגיות הטעימות שאפתה רעייתי, והלוא פסח ממשמש ובא וחבל על העוגיות!

לא על חשבוני

אתה תהיה סגפן לא על חשבוני.

עד הקבר

מדוע נדבר על כסף? הרי האשה, הבנים והכסף הולכים רק עד הקבר.

150 דולר ליום

כל יום של שהותי בניו-יורק עלה למזמינים אותי 150 דולר, הוצאות שלי ושל בתי ובעלה. לא יכולתי לעמוד בזה ולגרום הוצאות כאלה למארחי וקיצרתי שהותי.

חומדי ספרים

יש אנשים שהם חומדי ספרים. פעם אמרתי לשוקן הזקן: כלום בשביל הפסד של עשר לירות אחשוד בכל אדם שיעיין בספרייתי? אלא אף פי כן מוטב להיזהר. הנה נמצא בידי קונטרס קטן שהחזיק שבתי צבי וירא אני לאבדו. לא אמיר אותו בעד כל הון בעולם.

מתביישת אבל רוצה

אי כבוד

אינני מחפש כבוד, אך אני לא יכול לסכול אי כבוד.

קטונתי

קטונתי מכל החסדים. החסד הגדול שניתן לאדם, כשהוא מרגיש עצמו קטון.

שונא ולא שונא

ראיתי אנשים טובים והגונים כיצד קילקל אותם השלטון. באיזו תאווה רדפו אחריו במצור ירושלים. מאז אינני אומר להם שלום. בסוד אגלה לך כי אין אני חסיד של מדינות. כמובן, מדינת ישראל זה עניין אחר לגמרי. אשרינו שהגענו לכך. אבל כפרינציפ הייתי רוצה עולם בלי שלטון מדיני, בלי עשירים ועניים, בלי שולטים ונשלטים. אני בעד שוויון הכל, מלבד הבדלי כשרונות. אני רוצה מדינה דתית, לא חלילה תיאוקרטיה, אלא נוהג מדיני כפי שהדת מצווה. אני שונא כסף ושלטון. דווקא כבוד הרבה כבוד — אינני שונא.

כבוד חיצוני

אני לא דורש כבוד חיצוני, אז אני לא יכול לדעת באיזה אופן מרגישים דבר זה.

מנומס

אני אדם מנומס מאד המשתדל שלא לצער.

עולם הבא

כבוד רב הוא לי שכיבדוני באזרחות כבוד של ירושלים. אף על פי כן, מיצר אני שמא אני מאבד מחלקי לעולם הבא.

דוקטור

אוניברסיטה ישיבה רצו שאבוא אליהם לאמריקה כדי לתת לי תואר של דוקטור, אבל משום ביטול תורה לא נסעתי.

כלה מתביישת

פעם ביקשו לציין כ"ה שנה לעלייתי לארץ ושאלו אותי, רצונך שנעשה לך כבוד? אמרתי להם: הכלה רוצה אלא שהיא מתביישת ואפילו אינה מתביישת ראוי שתנהג כאילו היא מתביישת.

כל העם שומע

פעם שיבח שלמה צמח סיפור שלי בינו לביני. אמרתי לו: שמונה עשרה אומרים בלחש, כשקורין לתורה מכריזים בפומבי גדול: יעמוד הרב הגאון וכו' וכו' וכל העם שומע.

שוער האפיפיור

לא יתכן אדם שלא ירצה כבוד או הערכה. אפילו הנזיר אם אינו מחשיב דעתו של האפיפיור עליו, מחשיב הוא את דעתו של שוער האפיפיור.

ביני ובין כל אדם

באמת אין חילוק דעות ביני ובין כל אדם, אלא שכל אדם אוהב כבוד ואני אוהב הרבה כבוד.

עצים של זהב

לו היו כלל העצים של גן זה נושאים עלים והיו העצים של זהב והעלים של פז ועל כל עלה היו משובצות אבנים טובות ומרגליות ועליהן כתוב שמואל יוסף עגנון, שמואל יוסף עגנון — לא היתה תאוות הכבוד שלי באה על סיפוקה.

קרסולי עגנון

מעולם לא שאפתי להגיע לקרסוליו של מישהו. אני מתברך תמיד שאני אני וכל ימי אני שואף להגיע לקרסוליו של עגנון עצמו.

נוח לבריות

אני נוח לבריות לא משום שטבעי כך, אלא שאני מתגבר על יצרי משום ידיעתי שחייו של אדם קצרים והרבה צרות עוברות עליו ולמה לי להוסיף ולמרר את חייו?

מחלקה ראשונה

כל חיי קיימתי אל תתוודע לרשות. דינור כל זמן שהיה שר לא רציתי להיפגש אתו. כשהיה אאוס שר זה בסדר. מכל אנשי השלטון יש שני אנשים שאני מחשיב: איש שלום וארן וכמוכן, פנחס רוזן. משונה מאד. בגרמניה היו לי ידידים דווקא מהשלטונות. אסתרליין, את זוכרת את אקסלנץ הופמן? הוא היה ידיד אמת שלי. נודע לו פעם שאני חולה בבית חולים ובא לבקר אותי ואחר כך כתב לפרופסור: אי אפשר שתשכינו אותו עם כולם. העבירו אותי למחלקה ראשונה על אף ששילמתי מחלקה שלישית.

בלי פשרות

כל אימת שאני עושה מעשה, הריני נתפס לקיצוניות. אף לגבי קשרי עם הבריות כך. או שאני מקרב לעצמי אדם או שאני מרחיק אותו. איני יודע פשרה, איני יודע לפסוע בשביל הזהב כמו שכתב הרמב"ם. אין אני איש שלום כלפי אנשים גדולים. נוח לי עם פשוטי העם ואני נזהר מלכוא אתם בריב.

התפקיד

אינני מתפעל משמות גדולים. פעם אחת ישבתי בישיבה ובא ארלוזורוב. קמתי לכבודו וביקשתי לפנות לו את מקומי. נבהל ארלוזורוב: מה עולה על דעתך? אמרתי לו: לא לפניך אני קם אלא לפני תפקידך.

בקורת

אדון אלחנני, מדוע לא הבאת לידיעתי דבר שני מאמרי ההתקפה נגדי שנתפרסמו ב'דבר'?

יודע אני שלכל אדם יש שונאים, יש לו גם אוהבים, ורבים רבים הם אוהבי. פעם עוד אספר לך על מה ראה אותו ברנש לפרסם דברים אלה, עוד תבוא השעה. אני מבקש ממך שוב לשלוח לי כל עתון בו אני נזכר אם לטובה ואם לגנאי. רוצה אני לדעת על הכל.

מכתב ליהודה בורלא

מבקש אני ממך אמור בטובך למר עמוסי, מצטער אני שאין בידי לשלוח לו את תמונתו. אלף תמונות היו לי וכולן ניטלו ממני. אפשר שבמערכת הארץ יקבל את תמונתי, אבל יבחר לו תמונה יפה ולא מפלצת. כדרך כל הסופרים אני קצת רוצה למצוא חן.

ט"ב

צילום זה טוב מאד וצילום זה טוב וזה בבחינת טיח-בית, טעון ביעור. פרצוף של איש זקן ורשע, הה?

כפויי טובה

פעמים רבות נכוויתי. לאחר שהבריות מפיקים את רצונם ממני נעלמים. כפויי טובה. ואולם אני מבקשך, למען השם, שלא לגלות את הדברים האלה.

תפוחים ופירות

שמעתי כאן הרבה דברים ושבחים ואף על פי ששם בשמים מכינים לי ודאי שוטים של אש בגללם חס וחלילה, שמחתי עליהם. אני לא יודע אם אני ראוי שתבואו לכבודי: הנה כאן אחד שלמד אצל אבי רמב"ם ואחד בא מדגניה לכבודי, אני לא הייתי עוזב את דגניה בשום פנים, בייחוד עכשיו שודאי יש שם תפוחים יפים ופירות נאים.

אכזבה

אתמול ביקרה בביתי חבורת מורים. אני מתאר לעצמי כמה איכזבתי אותם. ודאי אמרו בליבם הזהו עגנון, מי יודע כיצד הייתי צריך להיראות לפנייהם.

זימון

נקלעתי לסעודה של גדולי תורה ואמרו: רבי עגנון יאמר זימון. יודע אני מדוע פנו אלי לומר זימון. לפי שכל אחד ואחד מהם חשב שמגיע לו לומר הזימון, עד שבאו לידי הסכמה בליבם לכבד אותי בזימון.

לבד

אין אני איש גאה אולם אני מחזיק בכמה עקרונות. אינני אוהב להופיע יחד עם אחרים. תמיד אני רוצה להיות מה שהנני. יכול אני לזכור כל חיי אדם או מוסד שלא שילם לי שכר סופרים. ואולם יש ואני עוסק ימים ולילות בשביל אדם או מוסד שלא שילם לי שכר סופרים. כמו ספר בוטשאטש, שחיברתי ביבליוגרפיה בשבילו והשפעתו חומר רב.

פרישת שלום

אין לך קורת רוח טובה מזו שהכל פורשים בשלומך. הרי זו מתנה שהקדוש ברוך הוא מזמן לאדם. הנה פלוני ואלמוני מקדמים אותי בכרכה מתוך חיבה והערצה ואינם יודעים מה לעשות עמי. לא אחת אני שואל עצמי מאין נובע כל זה. שכן לשאת חן בעיני אנשים מתנה היא ויש לשמור עליה.

מקום באוטובוס

יהודי אינו מרגיש עצמו בילדותו ילד וגם לא בזקנותו זקן. כדי לקבל מקום באוטובוס שלא אצטרך לעמוד, אני עושה את עצמי לפעמים זקן מפני שלא כל אחד נותן לי מקום באוטובוס. מי שמכיר אותי עושה את עצמו כאילו לא ראה אותי ואחר כך אומר, און, לא ידעתי שהוא באוטובוס, אילו ידעתי הייתי נותן לו את מקומי. ואני יודע שהוא כן ראה אותי.

מי שמפריע

לפני הצהרים

מי שמפריע אותי לפני הצהרים עתיד לתת את הדין.

ברוכים הלא באים

אינני אוהב לכתוב מכתבים ולא לקבל. יכתוב אדוני בבקשה, כי צריך לחוס על אדם בן שבעים ולא להטריחו. עכשיו למשל מצפות לי הגהות. לפני הצהרים הייתי אצל רופא שיניים. אינני רוצה להכאיב ולבייש אף אדם בעולם. אבל יחד עם זאת אני אומר: ברוכים הלא באים. אני חולה וחלש, יאמין לי אדוני. הנה קיבלתי היום הדואר ועדיין לא פתחתיו מקוצר זמן.

חתימות

אני לא דורש כבוד חיצוני אז אני לא יכול לדעת באיזה אופן להרגיש דבר כזה.

אם ילד יקרא את דברי אני שמח, אבל אם ילד מטריח אותי שאני אשלח לו חתימות או שהוא שואל אותי שאלות, אז לא נוח לי.

פרחים ומכתבים

שני דברים איני אוהב: פרחים ומכתבים. מכתבים מטרידים אותי ואיני אוהב שקונים פרחים אצל החנווני. פרחים מהגן מילא אבל למה צריך לשלם בשביל פרחים?

רק מהגן

טוב שלא הבאת פרחים שקונים כמו באטליו. אני לוקח פרחים רק מהגן שלי.

נפש מפני נפש

לצערי, קשה עלי מאוד הקריאה, אין לי אפילו פנאי ללכת לרופא עינים. אני עייף ומטרידים אותי הרבה. אני צריך עוד ללכת אל הרב קוסובסקי כמו תמיד לפני ימים נוראים. כשאתם תצאו יבוא אדון אחר. אדון אחד כבר דחיתי אף על פי שאין דוחים נפש מפני נפש.

פרנסה

באים אלי בעלי אינטרוויואים שלא קראו אפילו את סיפורי. שלשום באה בחורה. שאלתי אותה, למה לך כל העניין? אמרה בפשטות, יכולה אני להרוויח כמה לירות. נו, אם פרנסה כאן, מה לא אעשה לפרנסתם של יהודים?

לבני בוטשאטש

הייתי לפני כמה שבועות אצל הרופא ואמר לי, אתה צריך לנוח. חבל לי על כל שעה אובדת. מה גם שאני לומד גם קצת פרק בגמרא. כל שעה שנפתחת דלת ביתי אני ירא: הנה בא אחד לגזול את זמני. אולם אתכם, בני בוטשאטש, אני שמח להיות. כאמת שמח להיות. אף על פי שבודאי אצטרך לקחת שלושה כדורי שינה בהוטל המובחר שבחרתם בשבילי כדי לישון. אני שמח להיות אתכם אף על פי שאיני יודע מה לומר לכם. אולי כדאי שנאמר תהילים.

חדשה

אם פוקדת אותי לעיתים שינה טובה, הרי זו חדשה שיש לפרסמה בכרוניקה בעתון.

כתב ידי

כילדותי היה כתב ידי יפה להפליא ובגלל מחלה השתנה כתב היד ועתה הוא קשה לקריאה. הדבר גורם לי צרות רבות. ידידי שולחים לי מכתבים ואינני עונה להם, מפחד אני שזה יגזול להם מזמנם לפענח את כתב ידי.

נייר מכתבים

אני כותב על צידו השני של נייר המכתבים שאני מקבל מכל המוסדות המרבים לשלוח מכתבים.

גם אשתי

אני אוסף כל המכתבים שאני מקבל וכותב על הצד השני. זה אחד הדברים שצוחקים עלי. אפילו אשתי שתחייה.

שלושה ימים

אני אינני רוצה לכתוב מכתבים. כשאני צריך לכתוב מכתב, אז זה לוקח אצלי יום קודם, היום שאני כותב ויום אחד שאני מפנה את הראש מהמכתב כדי לחזור לעבודתי.

מכתבי אהבה

אינני אוהב לכתוב מכתבים. איך לומדים לכתוב מכתבים? כשיש אהובה כותבים אליה מכתבים וכך לומדים. אני חייתי חיים פשוטים. יש לי אשה טובה ונכדים ומכתבים אינני יודע לכתוב.

מזבלה

בשכונה שלי, בתלפיות, עשו מרכז לזבל של העיר והיה משפט בעניין זה. שאל אותי השופט איך אני מעיד נגד המזבלה אם לא הייתי שם. אמרתי לו, למה לי להיות במזבלה, היא באה אלי!

שלטים ויתושים

העיריה מעמידה שלטים ואינה מגרשת יתושים.

קללה

כשאני מלא כעס אין אני מקלל אלא את האנשים שאינם מניחים לישון.

הפסקה

גם אם נופל קש הוא מפסיקני.

רעש

בשנה הזאת היו לי צרות. הופיעו לי האוטומובילים. סבלתי צרות איומות. חשבתי בליבי: איך יכולים לקחת אדם ולענות אותו ככה? אני צריך הרבה שקט וחשבתי שכאן תהיה לי מנוחה. קודם חפצתי לגור בעיר העתיקה ולבסוף באתי לכאן ובניתי לי בית בקצה העולם. אבל בינתיים נבנו פה עוד בתים ונטעו עצים ועשו פה 'היוזם' ובאים מאות אנשים וכל אחד עושה רעש וכלי רכב רצים כמטורפים. הלילה הזה העיר אותי איש שהתעצל לרדת מכלי הרכב וציפצף באכזריות. לקחתי סם שינה, שאולי טוב לשינה אבל רע לגוף.

מה צריך

מה צריך אדם מישראל? מעט מנוחה וזה אין לי. אנא כתוב: חמתי על נהגי האוטובוסים והטקסים העוברים בשכונה ומרעישים עולמות בציפצופים רמים וכשהם מחפשים מישהו בחצות הלילה הם מצלצלים בדלת ביתי ומדירים שינה מעיני. חטא זה לא אכפר להם לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

בלילה כזה יכול אדם למות

בלילה לקחתי מנה כפולה של סמי שינה. הייתי עייף מאד וידעתי כי בלילה כזה יכול אדם למות. ואני רוצה לחיות כי אני רוצה עוד לעבוד.

לישון

מה אני רוצה? אני רוצה לישון כמה לילות בלי סם שינה, להתפלל שחרית במנוחה ולא לבזבז את זמני על הכלים.

טרחה

ממהר אני להסתפר כי לשבת אני מתכוון לנסוע להשתתף בחגיגת בר מצווה של בן גיסתי בכפר שמריהו. אין לך מושג כמה קשה לי הנסיעה הזאת ולפרוש מעם ביתי ומעם אישתי בשבת; לקחו למעני חדר והמארחים אינם יודעים שלעיתים אני קם בלילה משום נדודי שינה. אהיה גם נאלץ לאכול מאכלים קרים משום חשש כשרות.

מזכיר

למה לא אקח לי מזכיר? בשביל מזכיר אני צריך זמן.

תה או קפה

אומרים לי שאקח מזכיר. אם אקח מזכיר יגידו שהוא שותף אתי ליצירה ואם אקח מזכירה אצטרך להגיש לה כל הזמן תה או קפה.

צה"ל

לארץ עליתי מפני שלא רציתי להיות חייל בצבא האוסטרי, אך במדינת ישראל גאוותי על צה"ל ואני יודע שאם אני יושב בבית ועובד במנוחה — אם הנהגים לא מפריעים מנוחתי — הרי זה רק מפני שאני סומך על השם ועל צה"ל.

שירה

אגדה

לצערי לא אוכל להכין לך סיפור ארוך. רואה אני עתה את כל כדור הארץ כאגדה של עמוד אחד.

כתוב

מישהו עומד מאחורי גבי ואומר לי מה לכתוב, כמו אותו מלאך היורד לגן ואומר לצמח גדל.

שירה

אני שונא את המילה ספרות. אני קורא לה שירה. בשירה ובתורה לעולם לא אעשה פשרות. הרמב"ם לא כתב סיפורים, כלומר הוא לא הכין לנו סגנון בדרך הסיפור. כאילו הקדוש ברוך הוא לא רצה לגלות את מיסתורו.

הספרות החדשה

מהספרות החדשה יש שאני קורא שלוש שורות מתוך ספר ויש שאני מגיע לארבע שורות.

הנהלת חשבונות

כשנגזר על אדם להיות סופר מוציא הקדוש ברוך הוא מאוצרו כך זכך אותיות ונותן אותן לו. אין הקדוש ברוך הוא ותרן וכשנותן, במידה נותן. אם הסופר פיקח, סופר ומונה את אותיותיו, אינו פיקח מבזבז אותן על דברים שאין בהם חפץ. יש בתוכנו אנשים שקרויים סופרים המבזבזים את כל האותיות שניתנו להם על הכלים ושטויות.

סיפור פשוט

לא להעליב

יש כמה סופרים שאני מחבב במיוחד, אבל אני לא רוצה לפרש בשמותיהם, שמא ישתכח ממני סופר זה או אחר ואמצא מעליבו.

מיליונרים

יש הרבה סופרים שהייתי רוצה שיהיו מיליונרים ובלבד שלא יכתבו.

לא עכשיו

אני מבקש סליחתכם שלא אקרא שיריכם עכשיו בפניכם, שמא תלמדו מהעריות פני שלא מצאו הדברים חן בעיני.

שלוש שורות

משל סופר זה מעולם לא קראתי יותר משלוש שורות.

מוטב קאנט

מדוע אקרא ספר זה ולא אבין, מוטב אקרא קאנט ולא אבין.

קל וקשה

היינה דבריו נקראים בקלות מפני שעמל קשה.

עתון וספר

אני מן הדור שהעתון היה משמש לו ספר. אז היינו כורכים את העיתונים לספר. עכשיו הספר הוא כעתון.

נייר

פעם היה נייר ולא היו סופרים. היום יש סופרים ואין נייר.

עשיר ועני

לסופר אמיתי אין הבדל אם אין לו בגד ולחם או אם יש לו מיליון. אמנם טוב לקיים את הספרות מתוך עושר, אבל לא העשירות עושה ולא העניות מעכבת. לאלה שאומרים, אילו היה לי כסף, לא היה גם הכסף מועיל. לפעמים עובר אוטו ליד הבית בחמש בבוקר ומפני שהנהג מתעצל לרדת ולעשות שליחותו הוא צופר. הרעש אז יכול להפריע לסופר יותר מתנאים כלכליים.

חולשת הגוף

מזה שנים איני קורא ספרות העולם ושומר על עיני. יודעני שיש גדולי עולם בספרות, אבל איני יכול להגיע אליהם מפאת חולשת הגוף.

קפקא

אומרים שאני מושפע מקפקא וזה מטריד אותי. נכון שקראתי שני ספרים שלו, אבל הנחתי אותם לצד מפני שלא נהניתי. לא רציתי בהם יותר. אבל בחדרה של אשתי תמצא את כל כתבי קפקא, היא אוהבת את קפקא.

איפה היו

הרבה פעמים נפגשתי עם אנשים הידועים כיום כמי שהיו מקורבים אל קפקא, אבל עד הזמן האחרון לא גילו לי על כך שהיו מקורבים אליו.

רגלים יפות

מה חידשה הספרות הצעירה? אספר לך סיפור. כשיצא ספרי 'והיה העקוב למישור' בגרמנית, עשה רעש גדול. ישבתי אז בברלין ובאו אלי מן הקינופילם והציעו לי כך וכך מארקים, ממון רב, ובלבד שאתיר להם לעשות ממנו פילים. ראו שסירבתי, שלחו אלי אקטריסות יפהפיות, אוי איזה רגלים היו להן! ובכן, באה הספרות הצעירה ומה חידשה — רגלים.

ימים נוראים

כשיצא 'ימים נוראים' השתוממתי שהעולם לא חוזר בתשובה.

מתי ביקר המלך

אינני יכול לסיים סיפור חשוב אחד על בוטשאטש. אינני יודע באיזה יום בשבוע ביקר המלך אוגוסט מוצני בעיר, ביום ב' או ביום ג'.

שומן

אני משתדל לסלק דעתי מכל יצירה שכתבתי, כדי שלא אטגן עצמי בשומן שלי.

תומאס מאן

תומאס מאן מרבה מילים ואינו מחדש מאומה. כל מה שהוא מספר כבר סופר יותר טוב בתורה ובמדרש. אני יודע, הוא איש יקר, מחסידי אומות העולם, אבל את ספריו איני סובל.

מעיי מעיי

לא הסתכלתי לתוך מעיי כיצד מתבשלת בי היצירה. כל דבר יש לו עיבור משלו ותולדות משלו כמכואר בדברי חז"ל במסכת ברכות.

קוסמטיקה

ביאליק היה אומר על הסופרים המשתמשים במליצות של אחרים: הם נהנים מהקוסמטיקה של היפהפיה ואותה לא ידעו.

דגים ומבקרים

אשתי ציוותה עלי להחליף את המים בכיור ששם מצויים הדגים לשבת. רואה אתה, משכלו המים מפרכסים הדגים, הדגים המפרכסים אלה הם מבקרי.

עניין

ספר זה מונח על שולחני ומחכה לזמן פנוי, ספר זה אשתי קוראת בו והיא אומרת שיש בו עניין וספר זה נתתי לעוזרת בבית ואני משער כי ודאי תמצא בו עניין.

ביקורת תמורה

אני הייתי כותב את הביקורת החמורה ביותר על עגנון. את מקומות התורפה אני יודע.

שזיפים

כותבים עלי הרבה, אבל לא אחת מאכילים אותי בשזיפים מתולעים.

מפלצת

פעמים רבות אירע לי שביקשתי ליצור אדם חיובי ויצאה כמעט מפלצת.

לישון

יש סופרים שעושים תחבולות כדי לעבוד, אני עושה תחבולות כדי לישון.

פרעון החוב

הלשון העברית פרעה לי מה שהפסדתי מחמת שלא למדתי לשונות לועזיות. נישא ברכה לחיי הלשון העברית שקידשה הקדוש ברוך הוא על ידי תורתו הקדושה.

חזזה

כל פעם שביקשתי ללמוד שפה אחרת אמר לי ליבי: לפני שתנסה למד עברית כהלכה. ביקשתי מהמלאך גבריאל הממונה על הלשונות, לעשות חזזה אתי, על כל לשון שקיבלתי על עצמי ללמוד, הוא ילמד אותי עשר מילים בעברית. אני מילאתי את חלקי בהסכם ולא למדתי שום לשון זרה, אבל המלאך גבריאל, בעוון חטאי, לא חתם על החזזה. לא היה כדאי לו לבזבז את זמנו על אדם כמוני שהוא זר לזמן ולמקומו.

תרגום

מי שאינו יודע עברית יוכל ליהנות מכתבי אם ימהרו לתרגמם. היה טוב שיתרגמו אותם כל זמן שאני חי, שאוכל להעביר קולמוס מה טוב ומה לא טוב ושלא יכניסו לתוך דברי מחשבות או כוונות שלא חשבתי עליהן.

כוח

לעברית יש כוח כזה שאם נשאר בתרגום שמץ דבר זה כבר טוב. הרי גם את התורה לא יכלו לתרגם.

פרינציפ

הרבה נחת אין לי, אבל יש לי נחת בפרינציפ שיש עברית ושמדברים יותר ויותר עברית. הקדוש ברוך הוא לא עשה דבר לשעה וודאי זו תחילת הגאולה העתידה.

ריקנות

לפני חמישים שנה עמד בחור בגימנסיה הרצליה ודיבר עברית ולא היה חשוב מה שאמר ובלבד שדיבר עברית. כך נתרגלו לריקנות.

קשה לכתוב

יכול הייתי לפרסם ספרים בלי סוף, אבל בעברית קשה לכתוב. אילו כתבתי בשפה אחרת הייתי מציף את העולם בסיפורים.

איך להגיד

בעברית קשה לכתוב. איך להגיד: אדם נכנס לחדר וישב? התיישב? או: רוח נושבת בעד החלון, מנשבת, נישבת?

תרגום

אשה יפה רואים דרך כל הצעיפים ולאשה מכוערת גם פנים גלויות לא יועילו. אשרי מי שזוכה לקרוא ספר במקורו ושום תרגום אינו יכול לשקף את המקור בדיוק. אבל משהו נשאר. הרי כל העולם מתורגם. מה שאנחנו יודעים זה תרגום של תרגום.

האם קוראים ספרי?

במשך שנים רבות הייתי מתפלל כמעברה בסביבה. לא מתוך סקרנות כפי שאת חושבת, מתוך אהבת ישראל סתם. נדמה לי שאני אחד ויחיד בין המספרים בעולם כולו שאיננו סקרן מטיבעו. כל שאני צריך לדעת בא אלי לביתי.

אינני רוצה באקזוטיק, גם לא הלכתי אחרי רומן היסטורי, ובכל זאת, אני מכיר על בוריי את יהדות גליציה, יהדות גרמניה ואת יהדות ארץ-ישראל. הן עומדות לנגד עיני בשלמותן ואני יכול לספר על כל פרט ופרט שבהן, כמי שמספר על הנעשה בביתו שלו. האם סבורה את באמת שהדור הצעיר בארץ קורא את ספרי?

האינטלגנציה העברית

האינטלגנציה העברית לא קוראת עברית ולא מוכנים לקבל סופר כמוני שלא מתחשב כמה שנעשה בספרות העולם וכותב רק מה שאלוהים שם בפיו. היו סופרים גדולים אצל אומות העולם שלא כתבו כמו כולם לפי האופנה ובמשך הזמן התחיל העם להרגיש בהם.

נס

זה נס שנמצא עוד ילד או ילדה בישראל הקוראים את ספרי. אילו לימדו בבית הספר מה שצריך ללמד, היה כל ישראלי קורא וקונה את ספרי. אבל מכיוון שמלמדים דברים שאין הילדים צריכים ואין העולם נצרך להם, הרי זה נס אם המעטים קוראים אותי.

רק הספר

כל הדעות וכל הדברים וכל הכיבודים נשכחים, רק הספר נשאר.

הפתעה

פעם אחת נכנסתי לאוטובוס וראיתי נערה אחת מעיינת בספרי ויהיה העקוב למישור. אגב קריאה פסחה הנערה על שתי תחנות.

בדידות הסופר

כמה הסופר צריך להיות שונה מכל אדם אחר? בדידות זו שאלה אישית. אין אנו מתעניינים במצבו הנפשי של סנדלר או חייט, והוא הדין גם בסופר. אני מחבב בעלי מלאכה ופשוטי העם, שאין השנאה שרויה ביניהם. ואילו בין סופרים תמצא הרבה שנאה וקנאה ולשון הרע.

י"ש של נורבגיה

כאשר הייתי כנורבגיה קניתי בקבוק קטן של י"ש מיוחד במינו. י"ש כזה לאחר שמכינים אותו אין מוציאים אותו לשוק אלא מאכסנים אותו בחביות ומטעינים את החביות בספינות. הספינות נוסעות בימים והחביות מיטלטלות וכאשר הספינה חוזרת לאחר שנה לנמל שלה נוטלים את הי"ש מן החביות, מריקים אותו לבקבוקים ומוציאים אותו למכירה. הזמן והטילטולים מעניקים לו את הארומה המיוחדת שלו. כך גם בספרות.

סיפור פשוט

אילמלא חטא

אילמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד. עכשיו שיש יותר ספרים, סימן שכל הכתיבה אחר-כך היא מפני החטא. אבל מוכרחים לכתוב.

שלוש נקודות וארבע

אותם סופרים המסיימים כל משפט שלהם בשלוש נקודות דומים עלי כמו שמתנפלים עליך ומבקשים לדגדג אותך מתחת לבית השחי ואתה מתחמק מהם מתוך הרגשה של אי נעימות. כשאני לעצמי איני משתמש בשלוש נקודות אלא לעיתים נדירות. פעם ציינתי בסוף פסוק לא שלוש נקודות אלא ארבע. בא המגיה ומחק נקודה אחת. חזרתי והוספתי נקודה. לא ידע המגיה, כי ארבע נקודות באות לסמן את שם ההוויה.

שגיאות של ערב שבת

ההוצאה בברלין נהגה בהידור רב כשנדפסו ארבעת ספרי הראשונים עד כדי כך שלא נפלה שגיאה במהדורה זו פרט לשגיאות בהגהות שנעשו בערב שבת. עד כדי כך הקפידו בהידורם של הספרים, שכאשר נראתה למר"ל המילה 'נטשטשו' כאילו בולטת יותר מחברותיה, החל לגרד את קצותיה כדי שתהיה שווה עם יתר האותיות.

השפעה

ההשפעה העיקרית עלי היא מרוח שהשרה עלי אלוקים. רוח זו הנחתה אותי לכתוב כפי שהוא רוצה שאכתוב. פעם אחת רציתי לכתוב איזה פמפלט על מוסד מסויים, אך מה שיצא בסופו של דבר היה אחרת ממה שרציתי. הרי זה סימן שלא אני הוא הכותב, אלא יש מי שמכתיב לי.

רק על עצמי ידעתי לספר

טוב שאתם נותנים לי לספר על עצמי, כך אני רואה שלא קראתם ספרי.

רק סופר

הייתי סופר בכל הגילגולים ובגילגול הבא אהיה סופר, רק סופר.

שום פסוק לא הופיע. הרגשתי רע ונשארתי במיטה. תפילת שחרית התפללתי במיטה. וגם את התפילין הנחתי בשעה שהייתי במיטה. ומשום כך, כשהופיע אדון יגאל לוסין מקול ישראל בביתי והודיע לי כי נתקבלה ידיעה משבדיה שאותה ועדה נכבדה העוסקת בכך החליטה להעניק לי את הפרס המכובד הזה, הפצתי בו: למען השם, אל תשדרו את זה עדיין בקול ישראל שמא תתבדה הידיעה, שמא אין בה אמת, ולשם מה להביא את הבריות לידי טעות?

רעידת אדמה

הייתי מרגיש איזו התעוררות אילו היתה זו אמת. אני תמיד מרגיש מאורעות הממשמשים ובאים. גם רעידת אדמה אני מרגיש מראש. אבל הבוקר לא הרגשתי כלום בתפילת שחרית. אני מרגיש התעוררות פנימית לפני שקורה משהו. המהר"ל מפראג למשל, היה יודע מראש מה יקרה במשך השנה, אם האותיות זרחו ידע כי יהיה טוב ליהודים.

זילזול

אינני אוהב כבוד, אבל אני שונא את הזילזול. הכבוד הוא לאלוקים ואילו הזילזול, אסור לזלזל ביהודי ואני חושב את עצמי ליהודי. מה יהיה אם יתברר, כי כל השמועה היא עורבא פרח? לא אוכל להראות את פני ברחוב מפני הזילזול.

אוכל קר

הידיעה היא בבחינת הטרדה גדולה. הנה אני מקבל אוכל קר.

גילוח

אם שר החינוך והתרבות בא לבקרני, אני הולך להתגלח.

שורה עברית

חשוב יותר לכתוב שורה עברית כהלכה מאשר כל הפרסים בעולם.

כיסוי דקדירא

יש לי כבוד שאני אזרח ירושלים וכל העולם כולו הוא ככיסוי דקדירא של ירושלים.

נובל

לא מעניין

פרס נובל לא מעניין אותי. שום יהודי לא יקבל פרס נובל בשביל ספרות. יקבל בשביל פיזיקה, כימיה ותיקון נעליים, אבל לא בעד שירה. הגויים אולי צודקים. שום פילוסופיה לא משפיעה כמו סיפור או שיר ולכן אני אולי יותר מסוכן לגויים.

שיחה א'

עתונאי: אדון עגנון מזל טוב, קיבלת פרס נובל.

עגנון: לא הרגשתי כלום בתפילת הבוקר.

עתונאי: הרדיו השבדי הודיע.

עגנון: טוב שלא אמרתי תחנון, אבל אני חושש שמשטים בי.

שיחה ב'

אסתרליין: מזל טוב!

עגנון: כן גבירתי, מזל טוב לך. את מאמינה בזה, אני לא מאמין. אני מצטער ששר החינוך וכל חבריו באו לכאן, מפני שאני חושש שאיזה איש רצה להכשיל את המדינה.

הרגשה

אינני מאמין. בבוקר, כשהתפללתי תפילת שחרית לא הרגשתי משהו בלתי רגיל שעתיד להתרחש היום. בדרך כלל אני מרגיש. התפילה שגורה בפי ופסוק מנצנץ פתאום ועולה ואני חוזר עליו כמה פעמים. ואותו פסוק לא הכוּזב לעולם, כשחוזר הוא על שפתי הוא מביא אתו תמיד בשורה וכבר אירע הדבר כמה וכמה פעמים, והבוקר לא היה מאומה.

אוקסן פוסט

אני מתענה זה שלושה ימים. הדואר של ימינו דומה לאוקסן פוסט, בימים ההם, כשהובילו את המכתבים לא בסוסים אלא בשוורים.

פרנסה

טילפן אלי פקיד אחד ואמר לי שהוא ממשרד החוץ וכי הוא שמח להודיעני שזכיתי בנובל. השבעתי אותו שהדבר ישאר סוד בינינו שכבר ראיתי איך מבטילים אותי מעבודתי. לא יצאה שעה אחת וטילפן שוב ואמר שחייב אני לקבל את הפרס, שאם לא כן את פרנסתו אני מקפח. כיוון שראיתי כי כל פרנסתו תלויה בי, נכנעתי לו.

שלושה כאחד

יש שמיני עצרת ויש שמחת תורה ויש אזכרת נשמות, וכולם באו ביום אחד. וגם כאן יהיה צריך לעשות את הכל ביום אחד ולא להתיש כוחו של זקן שלא יכול להתפלל במניין.

למיופה הכוח השבדי

אני מברך אותך שתבוא בפעם השניה כשגריר ולא כמיופה כוח כשאקבל עוד פעם את פרס נובל. כמו שאיינשטיין קיבל בפעם הראשונה רק את מחצית הפרס ואחר כך קיבל את הפרס השלם — גם לי יש תקוה.

למיופה הכוח — ב'

איש טוב — מבשר טוב.

חסכון

היום חסכתי למדינת ישראל הרבה כסף. כל חכמי וסופרי ישראל רצו לבוא אלי ולברכני. אמרתי להם, למה לכם להוציא כסף לנסיעות, שילחו לי מכתב.

אור

אני חש כמו אדם שישב במרתף ופתאום נפתחה הדלת והוא מגלה כי אור בחוץ. כך השתוממתי שעדיין מתעניינים בי.

לא בית

אדוני השר וידידי. אני שמח שבאת לחדרי. איני יכול לומר לביתי, כי זה אינו ביתי. אבל כל עוד אני חי, אותן ד' אמות שאני תופס אני יכול לומר עליהן שהן שלי.

צילום

אדוני השר, הנה מבקשים לצלם אותנו. בוא ניראה כאנשים הסובלים זה את זה.

שינוי

הפרס לא ישנה שום דבר באורח חיי. בשביל זה אני לא אוכל פרוסה יותר, לא אכניס יותר מרגרינה בתוך המרק ולא אקח לי טקסי. ובדיוק כך אחיה עד סוף חיי. כל זמן שיהיה לי כוח לא יצטרכו להכניס אותי לבית-חולים.

כסף

חיי לא ישתנו. לא אוכל יותר, לא אלבש יותר ולא אסע בטקסי. מימי לא שמחתי על כסף. לפני שנים רבות קיבלתי 400 דולר מחוץ לארץ בעד ספר ואמרתי לאשתי, תביישי לך, על כסף את שמחה.

שלושים אלף

יהודי אחד ברוסיה אמר שהוא מוכרח לזכות בשלושים אלף רובל בפנים. בעשרת אלפים רובל, אמר, אני גומר כל מה שאני צריך, בונה בית ומשיא את בנותי. עוד עשרת אלפים אני צריך כדי ששונאי יתפוצצו ועוד עשרת אלפים, כדי שידידי יתפוצצו.

שתי כפות

מה אעשה בכסף? עד עכשיו אכלתי רק בכף אחת, מעכשיו אוכל מן הסתם בשתיים.

חתן העולם

קיבלתי הרבה ברכות ואף אמרו שאני 'חתן העולם'. מברך אני שנוכה לגאולה שלמה ולא נזדקק לחסד לאומים אלא שהפרס של ישראל יהיה הפרס המכובד ביותר בעולם.

תורה לגויים

אם אומות העולם כיבדו אותי אני שמח על כך, ביחוד למען כבוד הספרות העברית. עכשיו, משזכיתי לכבוד מאומות העולם אפשר שגם היהודים יכבדו אותי ויקראו את דברי. לפני שאלוהים נתן את התורה ליהודים הציע אותה לאומות העולם ורק אחר-כך נתן אותה ליהודים. אולי עכשיו, מפני הגויים, יתחילו גם היהודים לקרוא אותי ויראו שאין אני מעתיק מאף אחד. כל מה שאני עושה זה שאני כותב בספר מה ששם אלוהים בפי.

כל הכבוד

הכבוד לממשלת שבדיה ולאקדמיה המלכותית, שאני מכיר ומוקיר אותה שנים הרבה. היום ברכתי ברכת 'הטוב והמיטיב'. אחרי ימי הטרדות אני באמת שמח על הכבוד שמנחילים לי. ואם יזכני השם בחיים ארוכים עוד יראו שלא טעו בי.

המילים

אני סופר עברי, הכותב בלשון הקודש ויצירתי היא המשך של המילים שנכתבו בלשון הקודש ועכשיו הכירו בכך אומות העולם. הכבוד והיקר הוא לאותן מילים שאלוהים שם בפי כשאני כותב.

עוגה

לפני חמש-עשרה שנה הייתי בשבדיה. נהייתי מהארץ המבורכת, מהאנשים ומטוב הלב שלהם, וכיחוד אני צריך לספר איזה דבר שמספרים בימי הטובה על זמן הרעה. נחליתי בשבדיה ושכבתי בבית חולים ושם קיבלתי טיפול שאין טוב ממנו בעולם, מן האחות הקטנה ועד הפרופסור הגדול.

לעולם לא אשכח. ביחוד התחשבו בי בגלל שאני אוכל כשר. הצטערתי אז מאד שהמטבע שלי היתה קצובה ולא יכולתי לקנות מתנות, אפילו קטנות, לעובדים. אם הרופא ירשה לי, בעזרת השם, לנסוע לשבדיה, הדבר הראשון שאעשה — אקנה עוגה גדולה ואשלח אותה לבית-החולים.

מלך

לא אסתפק ברופא אחד ואלך לעוד רופא כדי שאוכל לנסוע ולקבל את הפרס מיד מלך שבדיה, כיוון שמעולם לא ברכתי הברכה שמברכים על מלך 'ברוך שחלק מכבודו לבשר ודם'. עד עתה לא זכיתי אלא שמלכים ילכלכו את בגדי. ומעשה שהיה לפני שנים הרבה, כשנסעתי לארץ ישראל ועברתי בוניה ופסעתי ברחוב בשעה ששני מלכים אורחים נסעו לבקר את קיסר פרנץ יוזף. ברחוב היה הרבה רפש מפני שירד גשם וכרכרת המלכים התיזה בוץ על בגדי. עכשיו אלחץ ידו של מלך.

במה אבוא

אינני יכול לאמר לכם דברים שאומר לפני מלך או חכמי האקדמיה. אספר לכם סיפור. מעשה ברב גאון, זקן, שהכין דרשה שיאמר אותה שעה שיבוא לפני מלך המלכים אחרי פטירתו מן העולם. והנה בא רב אחר והתחילו לגלגל בדברי תורה ותוך כדי כך התחיל דורש את הדרשה שהוא צריך לדרוש לפני מלך המלכים, לפני משה רבינו, לפני רבי עקיבא, ופתאום צעק אוי אוי, במה אבוא לפני אלוהים?

כסאות

אני מצטער שאין לי כסאות לכולם. אני מקווה שתזכו לכסאות טובים יותר בעולם של מעלה.

כסא חשוב

הקדוש ברוך הוא יושב על כסא רם ונישא ואינו יושב על שולחן, סימן שכסא חשוב משולחן.

תרגום אונקלוס

באיזו שפה אנאם בשטוקהולם? אני יודע רק עברית, אידיש ותרגום אונקלוס.

איגרות

מעולם לא קראתי את שירי נלי זק"ש. בשנים האחרונות איני קורא ליריקה, חוץ מליריקה של יידיים. אותם אני קורא כאילו היו איגרות מכוונות אלי.

משוררת חשובה

כל המחובר בטהרה — טהור. מכיוון שנתנו לנלי זק"ש הפרס יחד אתי, אני מניח שהיא משוררת חשובה.

אין קנאה

אני משתומם שהגויים כתבו עלי יותר מאשר היהודים, כנראה משום שאין אצלם קנאה.

הוקוס פוקוס

לי חשוב עמוד אחד שאני כותב יותר מכל אותו ההוקוס פוקוס מסביב. כמובן, פרס נובל חשוב בשבילי, כי כשהייתי כבר נער שמעתי על הדבר הגדול הזה, שנמצא שמעריכים גם דברי שיר, דברי מחשבה, בכסף. כלומר, לא רק הכסף הוא החשוב, חשוב גם העניין הרוחני שיש בכסף. לעתיד לבוא יתבטלו כודאי המטבעות, יצחקו, מה זה שהיו בני אדם שקיבלו חתיכת לחם רק מפני שנתנו חתיכת נחושת בעד זה, יצחקו, אבל כל זמן שהעולם כך מסודר, אז אני מחשיב את הכסף. אבל יש גם צד רוחני ואני לא משחק ולא מבזבז ולא מזלזל בדבר הזה.

פוטוגני

הדבר הוא כך. אילו הייתי איש ישר, כמו שאדם צריך להיות, הייתי נדאי צריך באותו יום לסגור הדלת וללכת לאיזה מקום. שבעים פנים לאדם, הרבה פנים — רוצה ואינו רוצה. וחץ מזה, גדול כבוד הבריות. אם באו אנשים חשובים — כלומר כל יהודי חשוב אצלי — אז הפירוש הוא, בדרך שאדם רוצה מוליכים אותו, אם אני כבר קיבלתי עלי להיות פוטוגני, אז אני מוכרח לקבל עלי את כל העול. כשאני בא לבית-הכנסת וקוראים אותי לתורה וכל העם קם לכבודי, אז אני מקבל דקירה בלב, ואם כל אחד עושה לי מי שברך — אני מקבל דקירה בלב. אבל כך הדבר. אז אני אומר מפני שאני-זקן עושים לי ככה. אבל אני מרמה את עצמי. יש רק שתי דרכים בעולם, או שאדם הולך למדבר או שאדם מקבל עליו את הכלי העולם הזה.

שחקן

אינני שחקן, אבל אם נותנים לי — צריך גם אני לתת.

שבת

לא הלכתי כליל שבת לבית הכנסת, חושש אני מפני המולה במקום קדוש זה שתסיח את דעת המתפללים מתפילתם.

הנסיכה בארמון

לא צריך לשמוח בפרס ברחובות. אינני אוהב כאשר יהודים רוקדים עם התורה ברחוב. את התורה יש להוציא רק בשביל לקרוא בה וללמוד בה. כל דבר במקומו. אין מוציאים נסיכה לרחובות כדי לרקוד עמה, מקומה של הנסיכה בארמון.

דודן

קיבלתי ארבעת אלפים איגרות ומברקים מיום שהכריזו על הפרס. אני מקבל מכתבים מאנשים שמעודי לא שמעתי עליהם ושואמרים עלי שאני דודן שלהם ומבקשים ממני כסף.

כולם מבוטשאטש

מיום שקיבלתי את הנובל — כל העולם מבוטשאטש.

תכניות

אין לי שום תכניות לעתיד. אני אמרתי אלף פעמים: מה שישים אלוקים בפי — אותו אדבר. אבל אחת התכניות היתה לגמור את הסיפור שאני עומד בו עכשיו ושהפסקתי אותו לפני שלושה ימים מפני המולת הפרס. הפסקתי אותו פעם ראשונה לפני ראש השנה על ידי הכנת החג, ואחר כך הפסקתי אותו על ידי שישבתי — לא עליכם, שבעה על אחותי, אחר כך באו ימי הסוכות, באופן שכאילו מכל המקומות רוצים שלא אעבוד אבל אני, אף-על-פי-כן, מקווה לעבוד.

תלמוד קטן

מדוע אני מבזבז את זמני בדברי שטות אלה? זה חודשיים לא כתבתי שורה אחת או פתחתי ספר, חוץ מגמרא זו של כיס שאני לקחתי אתי לשטוקהולם. אבי היה צוחק עלי אם היה רואה אותי עם תלמוד קטן כזה.

שבת

בשטוקהולם קרה לי מה שלא קורה לי כאן בארץ-ישראל. השבדים עשו הכל כדי שאוכל לשמור על השבת בלי שום פיקפוק. הם שכרו לי בית על יד בית הכנסת והמטרה פינתה את הכביש כדי שאוכל ללכת להתפלל בשבת בלי שיפריעו לי. בארץ, כשאני הולך לבית-הכנסת בשבת, אני צריך לעבור חמש מאות אוטומובילים עד שאני מגיע.

שיקסע

בשטוקהולם, באיזה מקום, בחרו את 'מלכת האור'. היו שם שש נערות שרקדו עם נרות על הראש. אמרו לי לבחור את המלכה. למזלי, בא מישוהו וקרא לי ויצאתי החוצה, אחרת הייתי צריך לבחור באיזו שיקסע.

ארץ קרה

כאשר שהיתי בארמון המלך שוחחתי עמו עשרים-וארבע רגעים בלי פראזות. הגיע לשם הארכי-הגמון. הוא דיבר על קריאת ספרים ואחר-כך שאל אותי מה דעתי על שבדיה. אז סיפרתי לו את המדרש, שכאשר ירד משה רבנו מסיני עם לוחות הברית שלחו כל העמים שליחים עם שעה להעתיק את עשרת הדיברות. בארצות חמות נמסו מייד האותיות, אבל שבדיה היא ארץ קרה וכלם נשאר לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב.

נקמה

בטקס קבלת הפרס היתה הנסיכה כריסטינה המלווה שלי וראש הממשלה ליווה את אשתי. הגבאי שלי היה אחד ממשרד החוץ השבדי ואשתו היתה הגבאית של אשתי. היא דאגה לאשתי והלבישה אותה בכל מיני אויסגיפוך. זו היתה הנקמה שלי באשתי שאמרה, בשביל מה צריך להתלבש, מה חשוב.

צעירות וזקנות

כשהלכתי ברחובות של שטוקהולם ראיתי שאנשים מכירים אותי, חשבתי שאולי הם זוכרים אותי מהביקור שהייתי שם לפני חמש-עשרה שנים, אבל התברר לי שהם מכירים אותי מהתמונות שלי בעתונים. ראיתי שהסתכלו עלי הרבה נשים, צעירות וזקנות. אני מדגיש בעיקר את הזקנות וזה מפני שאשתי שומעת.

כשר

בשטוקהולם היה יפה מאד. מלך שבדיה אדם סימפטי וחכם. בירכתי אותו ב'הגותן חכמה ותשועה למלכים'. אסתרליין עשתה רושם גדול. ראש הממשלה עזב בסעודה המלכותית את אשתו והזמין אותה. היו רבנים גדולים בשבדיה אבל איש לא שמע שם מעולם את המילה כשר עד שבאתי אני.

פרוסה

בשטוקהולם, באחת המסעדות, אמרתי להם: מקובלני מאמי זכרונה לברכה, פרוסה שאחר נגס ממנה אל תאכל אותה. על פי זה צריך הייתי להדיר הנאה מפרס נובל כיוון שלא הניחו לי לכדי לנגוס ממנו.

כולם טובים

הייתי בשבדיה ונהניתי מאד מהארץ ומהאנשים הטובים שראיתי. השתוממתי: לא פגשתי שם איש שאינו טוב.

גוי טוב

יש פתגם יהודי שגוי טוב מעכב את הגאולה מפני שמשחך רואה שכל-כך טוב ליהודים, למה הוא צריך לבוא? בשבדיה טוב ליהודים והם מעכבים את הגאולה. אף-על-פי-כן, טוב שיש מקום טוב אחד ליהודים.

פגישה בלונדון

אמרתי לאדון וורגליס מרוסיה, בוא אלי לירושלים, אף-על-פי שאסתרליין חולה ומיום שבא אותו פקיד וסיפר על הנובל, אין לי רגע מנוחה ולא כתבתי מילה אחת — אם תבוא תהיה אצלי אורח חשוב, אשפות לך קומקום של קפה, בעצמי אכין לך וועטשערע,

אקה אותך לטייל בארץ, לכאר-שבע, לצפת, אבל זה רק בתנאי אחד — שתבוא כאדם, כסופר, לא כפוליטיקאי. תבוא, אמרתי לו, תעבור מרחוב לרחוב, מבית לבית, תדפוק על כל דלת, תראה איך חיים יהודים בארץ ישראל.

עוד לוורגליס

אני זקן ותשוש אחרי שתי התקפות לב. אתה תבוא אלי ואני מבקש ממך, כאשר תבוא אלי אל תסתובב עם החברים שלך בישראל. תסתובב לבד ותיכנס לבתים. תדבר עם מי שבא מרוסיה ואולי גם עם מי שרוצים לחזור לשם, העיקר — יש לך שכל ותעשה לך תמונה מהמצב.

כבוד ליהודי

אני מצטער אדון וורגליס, שלא ידעתי שאתה בלונדון. לו ידעתי, הייתי מזמין אותך לשטוקהולם, כדי לראות איזה כבוד נותנים גדולי העולם ליהודי.

הלב היהודי

פעם אמרו עלי שאני מסוגל לגייר גויים, קל וחומר — יהודי. צריכים לפתוח את הלב היהודי הרחום.

סיפורים

לא קיבלתי פרס בעד נאומים, זכיתי בו בגלל הסיפורים שאני מספר, אז אני אספר לכם כמה סיפורים.

כסא בלי איש

בלונדון, כאשר ביקרתי בבית-הכנסת, לא היה שם כסא בלי איש.

גניבה

אדון ברטוב, אתה מראה לי את כל לונדון, אינך ירא שאקה ממך את כל הסיפורים?

פאריז

איוו עיר יפה! אם מוטל עלי לנוח בחוץ לארץ ולא בתלפיות, אז אני מבכר לנוח בפאריז.

מחבת

בשטראסבורג קיבלתי מתנה יפה, מחבת מכסף עם סמל העיר. הלואי שרק המכס פה לא יעשה לי צרות.

לתזמורת בשערי ירושלים

אני מאחל לכם שתזכו לנגן עד בוא משיח צדקנו. אז באמת יהיה כדאי לכם לנגן.

לנשים צדקניות

לרבותינו שבארץ ישראל ובגולה, לגבאי בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, למנהלי בתי-חסד ומוסדות רפואה, לחכמי תורה ולחכמי מדע, לשרי ישראל ולשרי צבאות ישראל, לחברי הכנסת ולראשי עיריות, ראשי כפרים וראשי קיבוצים, להסתדרויות ציוניות שבארץ ושכחוץ לארץ, ולנשים צדקניות, חכמניות ורבניות, ועל כולם, לתינוקות של בית רבן ולתלמידי בתי-ספר, להם למוריהם ולמורותיהם.

ה' יברך אתכם על כל הברכות שבירכתם אותי, איש כברכתו, לקבלת פרס נובל. ה' יתן לנו את הטוב וייתן שמחה לארצנו בהיקבץ בניה לתוכה במהרה בימינו אמן.

ירושלים

עסקתי בירושלים

בעולם הבא שואלים: עסקת בתורה? כשישאלו אותי אשיב: עסקתי בירושלים.

הכבוד הגדול

אם יתגממו את הדברים שלי באותו עולם שאתם חושבים שאני אזרח שלו ויקראו את דברי, אז אני רואה בכך אזרחות העולם, ובינתיים מספיק לי אם אני אזרח ירושלים. זה בשבילי הכבוד היותר גדול.

תמונה

רק תמונה אחת אני תולה בביתי — של ירושלים. זוהי מתנה מהצבא. הקציץ שהביא את התמונה היה בקיא מאד בסיפורי.

כנגד הכותל

ספרי תפילה וכן כתבי יד בקבלה ובהלכה אני מניח בספרייתי בקיר הפונה לכותל המערבי.

פונט לשיפורים

כשנכנסתי לדירתי בתלפיות לא עבר יום שלא ראיתי את הנץ החמה על ים המלח. מחלוני יכולתי להתפלל לכותל המערבי. הכל מסביב היה ריק, אבל הייתי משלם כל שנה פונט בשביל לשפר את תלפיות. שיפרו ובנו ועכשיו זה מתנקם בי.

סיפור פשוט

מכירים

בודאי שמכירים אותי בחוצות ירושלים. יש עניים שמכירים אותי ותובעים נדבה ואומרים אתה צריך לתת יותר.

סוף העולם

פעם היה ביתי שבתלפיות נחשב כסוף העולם כמעט. אני זוכר שלפני עשרים שנה הלכתי לפנות ערב לירושלים להשיג מזון לפי פנקס הנקודות שלי. חזרתי ברגל וירד ערב. ישבתי על אבן לנוח ופתאום נתמלא ליבי פחד. פחדתי שמא יבוא צבוע ויתקע בי את שיניו.

סוף דבר**אקטואלי**

ישמע אדוני סיפור. מעשה ביעקב קלצקין שטייל יום אחד עם הפרופסור איינשטיין. עברו על פני טירה ישנה. אמר איינשטיין לקלצקין: בוא אראה לך מה זו אקטואליות. רואה אתה שעון זה שבמרומי הטירה? זה עשרות ואולי מאות כשנים אין הוא הולך. מחוגיו מראים שעה שלוש ועומדים במקומם ואינם זזים. ואף-על-פי-כן שתי פעמים בכל יממה הם מורים את השעה המדוייקת. זוהי אקטואליות.

זקן

איש זקן אני ואין בי כוח לעשות אף קצת מן הדברים שרוצה הייתי לעשות. אדם כשהוא צעיר יש לו הכוח הגשמי אבל אין לו הכוח הרוחני. כשהוא זקן יש לו הכוח הרוחני אבל הגוף חלש.

שאיפות

אדם שואף עד גיל מסויים להגיע לאיזו מטרה: כסף, נשים, כבוד וכדומה. משאינו מגיע למטרתו, נעשה אדיש ואותו עניין שהיה חשוב לפניו בעיניו — אינו חשוב בעיניו. ביאליק בודאי אהב בימיו, וודאי שאהב את אשתו, ואולם הוא הגיע לשלב מסוים ואז היה כמו משוחרר מן הכבלים ומן התשוקה שכבלו אותו.

רשע

אינני רשע בגשמיות ומוכן אני לעשות טובה לבני אדם בלב שלם, אבל רשע אני ברוחניות.

נער

נו, כשהייתי נער. כשאדם נער אומר דברי זמר, זה מדרש. אם נמשיך את המדרש, כשאדם זקן הוא אומר הכל הכלים, הכל הכל הכלים. אבל הוא לא אומר על עצמו הכל הכלים. שלמה אמר הכל הכל, אבל לא אמר גם אני הכל.

פחד

אינני מפחד מפני המלחמה, רק מפני הזמן אני מפחד.

הבנה

כל אדם חי בעולמו שלו אבל יש רגעים שהוא מסוגל גם לקבל את של אחרים ולפי הגיל. למשל, כשהייתי נער ודאי לא הייתי מסוגל להבין אותם דברים שאני חושב שאני מבין עכשיו. ודאי אינני מבין אותם גם עכשיו. הבנה אמיתית תבוא רגע לפני המיתה, אז אבין את כל מה שנעשה מרגע שיצאתי מבטן אמי עד הרגע שאני נכנס לעולם האמת.

גרגיר דק

שנאתי להופיע בצילינדר, תמיד רציתי להיות כמו שאני, גרגיר דק של בית ישראל. אמרו חכמינו ז"ל, ששים רבוא אותיות של התורה הן כנגד ששים רבוא של ישראל. כלומר נתייחדה כל אות ואות לאדם מישראל ואין הבדל בין אדם לאדם, כשם שאין הבדל בין אות לאות. ריצה לומר, מעולם לא רציתי להיות מחופש. עוד לא נולד האדם שיהיה כדאי שאני אופיע כמתחפש לפניו.

בדידות

כשאני יושב ועובד אז אני לא מרגיש שום בדידות. כשבאים ומעתיקים אותי מעבודתי אני מרגיש בדידות, שכן אז אני נקלע לאיזה עולם או בין אנשים שאין להם שום שייכות לשורש נשמת. השורשים האמיתיים שלי הם רק בזמן שאני יושב וכותב או לומד דף גמרא, או מעיין באיזה ספר שמושך את ליבי. אלה הם השורשים האמיתיים ואז אין לי בדידות.

הבדידות מתחילה כשאני בא בין הבריות, כשמעבירים אותי מעבודתי. זאת היא הבדידות האמיתית, אפילו אם אני שוחק או עושה העוויות. חושבים זהו האדם. אבל האדם זהו זה שיושב בתוך דל"ת אמותיו.

שקיעה

אינני ישן כעת טוב בלילות. רצפת החדר איננה כשורה וכל לילה אני מתעורר בהרגשה שמיטתי שוקעת. אילמלי אסתרליין שיש לה פלס מים והיא מגביהה אותי חזרה, הייתי אולי שוקע בכלל. אינני מתקן את הרצפה. כשביל כך אצטרך להוציא את כל הספרים וכתבי-היד שכל כך עמלתי לסדרם.

סוף דבר

נולדתי בשנת תרמ"ח
גידי שס"ה ואברי רמ"ח
למדתי קצת גמרא וקצת תנ"ך
ובמותי יכתבו: מת בשנת כך וכך.

סיפורים ומעשים ודברי תורה ודברי חול שהבאתי בספר זה מפי ש"י עגנון, ליקטתי במשך שנים רבות כמנהג אבותי ללקט ולרשום דבריהם של צדיקים וחסידים, אנשי מופת, רבנים ומחברים חשובים שלאורם אנו הולכים ומפיהם אנו חיים ומסיפוריהם ומופתיהם אנו שואבים אמונה וכוח חיים.

את הסיפורים הבאתי לפי מאמרים, כתבות, זכרונות וספרים מאת: אשר ברש, חנוך ברטוב, ש. בן-ציון, יהודה בורלא, דוד לאזר, שושנה ודל, גליה ירדני, אלי אייל, מאיר חובב, רפאל בשן, יצחק ליבני, סילבי קשת, עוזי בנזימן, מנחם ברש, דוד כנעני, דב סדן, יהושע טן-פי, שמואל אבידור, מיכה אוהד, אליעזר רובינשטיין, דוד חריס, י. אבן-חן, דוד תמר, צבי גרונדמן, מיכה שגריר, יעקב רבי, יגאל לוסין, צבי זינגר, משה שמיר, אורי דן, יוסף חריף, יהושע ביצור, חגי אשד, ישעיהו בן-פורת, שלמה צמח, שלמה שבא, שמעון צבר, שמעון פרס, יעקב לוינגר, א.מ. הברמן, עמוס קינן, חיים באר, א.א. אלחנני, יעקב יהושע, אריה ארד, גרשום שוקן, גרשום שלום, אמונה עגנון, וכן ראיונות בקול ישראל ובגלי צה"ל, ידיעות וכתבות לא חתומות שהופיעו בעתונים, חלקם הגדול כשעגנון קיבל פרס נובל. חלק מהדברים לא הובאו כלשונם במדויק, וכולם הועתקו ללשון המספר עצמו, כלומר ללשון אני.

